

Бас редакторы:
Жасұлан Даурен
Жәрдемұлы

**Редакция мекен-
жайы:**
Алматы қаласы,
Ақсай көшесі 25

**Редакция
телефоны:**
+7 700 051 01 01

Қазақстан
Республикасы
Ақпарат және
Қоғамдық даму
министрлігі
№KZ21PVY00085
690
Куәлігі

Айына 1 рет
қазақ, орыс,
ағылшын тілінде
шығады.

Теруге 01.05.2024ж
берілді
Басуға 01.05.2024ж
Берілді

Таралымы 1000
дана

Журнал
«Ұстаз Онлайн»
Ғылыми-
әдістемелік
орталығында
басылды

<i>Алтысхан Айнур.....</i>	<i>2</i>
<i>Нургалиева Айдана Атомвековна.....</i>	<i>5</i>
<i>Ботантаева Айгуль Султановна.....</i>	<i>7</i>
<i>Джунусова Кенжсеханым Джамаледеновна.....</i>	<i>10</i>
<i>Айткалиева Жадыра Бигалиқызы.....</i>	<i>13</i>
<i>Абдушева Маруа Канатовна.....</i>	<i>15</i>
<i>Еркетлеуова Жадыра Бауыржанқызы.....</i>	<i>17</i>
<i>Нугманова Гулнар Хайруллиевна.....</i>	<i>19</i>
<i>Кадирболатова Жанаргуль Жанарбековна.....</i>	<i>22</i>
<i>Айдаралиева Гульсара Жигеровна.....</i>	<i>24</i>
<i>Тоқпанбет Гаухар Таңсыққызы.....</i>	<i>26</i>
<i>Желеубай Анар Болатқызы.....</i>	<i>28</i>
<i>Тұрарбек Салтанат Мұратбекқызы.....</i>	<i>32</i>
<i>Бегимбетов Думан Болатович.....</i>	<i>35</i>
<i>Әлмахан Бағлан Қошқарұлы.....</i>	<i>38</i>

МӘТІН МАРЖАНДАРЫ АРҚЫЛЫ ҰЛТТЫҚ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ НАСИХАТТАУ

Алмысхан Айну

Ақмола облысы, Целиноград ауданы, Арайлы ауылы

Арайлы ауылының жалпы білім беретін мектебі

Қазақ тілі мен әдебиеті пәнінің мұғалімі

Қазақ халқының рухани әлемі, оның ұлттық болмысы мен ғасырлар бойы қалыптасқан құндылықтар жүйесі халық әдебиетінің інжу-маржандарында айқын сақталған. Әдеби мұра – тек сөздің көркем өрнегі ғана емес, ол халықтың дүниетанымы, әлеуметтік тәжірибесі, тәрбиелік қағидалары, тарихи жадын ұрпақтан-ұрпаққа жеткізетін құндылық қазынасы. Сондықтан ұлттық құндылықтарды насихаттауда мәтін маржандарының орны ерекше. Мәтіндерде шоғырланған даналық, тәрбие, өнеге, ар-ұят кодексі, ерлік рухы, адамгершілікті ардақтау – бәрі де ұлттық құндылықтың негізін құрайды. Сол себепті бүгінгі қоғамда ұлттық сана мен рухты қалыптастыруда әдеби мұраларды тиімді пайдалану – маңызды және өзекті міндет. Қай заманда болмасын кез келген халық өз рухани тірегі болған асыл сөзді қадірлеген, оны келешек ұрпаққа аманат еткен. Қазақ та бұл жолда талай ғасыр бойы ауыз әдебиеті арқылы ұлттық құндылықтарын сақтап, оны халық жадында берік орнықтырды. Бүгінгі таңда жаһандану үдерісі күшейген заманда рухани құндылықтардың жойылуына жол бермеу үшін мәтін маржандарының әлеуетін жан-жақты пайдалану аса маңызды бола түсуде.

Ұлттық құндылықтар дегеніміз – халықтың болмысына тән, оның тарихи-әлеуметтік дамуы барысында қалыптасқан, ұлттың өзіндік ерекшелігін айқындайтын рухани-мәдени мұраттар жиынтығы. Оған салт-дәстүр, тіл, тарих, діл, мінез, әдет-ғұрып, адамгершілік қағидалар, отансүйгіштік сезім, бауырмалдық, кішіпейілдік, еңбекқорлық, адалдық, намысқойлық сияқты қастерлі ұғымдар жатады. Қазақ халқы бұл құндылықтарды ғасырлар бойы тілі арқылы сақтады. Тілдің ішінде жиналған даналық – мәтін маржандары. Мақал-мәтелдер, жыр-дастандар, аңыздар, ертегілер, шешендік сөздер, ғибратты ойлар – әрқайсысы ұлттық болмыс пен құндылықтарды тасымалдаушы ақпарат көзі. Әрбір мәтін халықтың сан ғасырлық тәжірибесін сақтап қана қоймай, қажет уақытта оны жаңа ұрпаққа жаңаша ұсына алады.

Қазақтың мәтін маржандары ерекше құбылыс. Ол – халық өмірінің энциклопедиясы. Халық даналығы ғасырлар бойы жиналып, сұрыпталып, тек мәнді, маңызды, тәрбиелік қуаты зор элементтерін ғана сақтап отырған. Мысалы, мақал-мәтелдердің өзі – ұлттық философияның көрінісі. Онда адам өміріне қажетті барлық нормалар көрініс табады: үлкенді сыйлау, еңбекті қадірлеу, бірлік пен ынтымақ, білім мен тәрбие, достық, адалдық, имандылық. «Бірлік бар жерде тірлік бар», «Ырыс алды – ынтымақ», «Жеті атасын білмеген – жетесіз» сияқты мәтіндерден халықтық дүниетаным мен тәрбие жүйесі айқын көрінеді. Бұл мәтіндер – қарапайым сөз емес, олар – ұлттық мінезді қалыптастыратын күдіретті құрал.

Ұлттық құндылықтарды насихаттау үшін ең алдымен мәтін маржандарының ішкі мәнін терең түсіну қажет. Ол үшін мәтіннің құрылымы, бейнелілігі, астарлы мағынасы, тарихи контексті, тәрбиелік мазмұны жан-жақты талдануы тиіс. Әрбір мәтін белгілі бір құндылыққа бағытталған. Мысалы, батырлар жырында ел қорғау, ерлік, отаншылдық басты құндылық ретінде көрінеді. Егер оқушыға батырлар жырын тек мазмұндап берсе, ол жалаң ақпарат болып қалады. Ал егер жырдың ішкі рухын, идеялық жүгін, ұлттық мүдде тұрғысынан маңызын терең талдаса, оқушының ұлттық рухы оянады. Демек, мәтін маржандарын қолдануда мақсатты бағыт, әдістемелік тәсіл және ұлттық танымды терең түсіндіру аса қажет.

Мәтін маржандарының ұлттық құндылықтарды насихаттаудағы ең қуатты әсерінің бірі – оның эмоционалдық-психологиялық ықпалы. Әдеби мәтін адамның жүрегіне тікелей әсер етеді. Жай айтылған өсиет кейде әсер етпесе, көркем мәтіндегі бейнелі ой оқушының жадында ұзақ сақталады. Мысалы, «Ер ел үшін туады, ел үшін өледі» деген ойды қарапайым тілмен «Отанды сүю керек» деп айту бір басқа, оны халық

даналығының көркем, қысқа, нұсқа мәтінімен жеткізу – мүлде басқа деңгей. Сондықтан мәтін маржандары ұлттық идеологияны, құндылықтарды санаға сіңіруде өте тиімді.

Қазіргі заманда ұлттық құндылықтардың әлсіреуіне әсер ететін факторлар аз емес. Жаһанданудың ықпалы, шетелдік мәдениеттің белсенді таралуы, ақпараттық кеңістіктің шекті жоғалтуы, цифрлық технологиялардың әсері жастар санасын тез өзгертеді. Осындай жағдайда жастардың ұлттық рухани имунитетін қалыптастыру керек. Ұлттық имунитет – ұлттық болмысты сақтайтын ішкі рухани қорғаныс жүйесі. Бұл имунитетті тек тәрбие, насихат, оқыту арқылы қалыптастыру қиын. Ал бейнелі мәтін, көркем ой, халық сөзі арқылы беру – әлдеқайда тиімді әдіс.

Ұлттық құндылықтарды насихаттаудағы тағы бір маңызды фактор – қазақтың шешендік сөздері. Шешендік сөздер – ұлттық философияның ең биік үлгісі. Онда ойдың ықшамдылығы, сөздің нақтылығы, бейнелілігі ерекше. Шешендік сөздер арқылы әділдік, парасат, тапқырлық, елдік, бірлік сияқты құндылықтар насихатталады. Әлдебір ұғымды баланың санасына сіңіру үшін ұзақ лекцияның қажеті жоқ, Төле би, Қазыбек би, Әйтеке би сөздері жеткілікті. Шешендік сөздерде ұлттық мінездің ерекше белгілері бар: салмақтылық, ауызбіршілік, қанағат, қайсарлық, шыншылдық. Бұл мәтіндер жастардың бойында ұлттық тұлға қалыптастыруға ықпал етеді.

Ұлттық құндылықтарды насихаттаудың тағы бір мүмкіндігі – қазақ ертегілерін пайдалану. Ертегілер – тек балаларға арналған жанр емес. Онда ұлттық тәрбиенің көркем бейнелері шоғырланған. Ертегілердің тәрбиелік рөлі орасан: адалдық, еңбекқорлық, мейірімділік, әділдік, батылдық сияқты қасиеттер негізгі кейіпкерлердің әрекеті арқылы беріледі. Әрбір ертегі – адамгершілік пен ұлттық болмыстың көркем кодексі. Ертегілерді қазіргі заман талабына сай түсіндіру, мультимедиялық форматтарда ұсыну, мектеп бағдарламасына енгізу – ұлттық құндылықтарды жаңа буынға жеткізудің тиімді жолы.

Жыр-дастандардың тәрбиелік және ұлттық маңызы ерекше. Қазақ жыраулары — ұлттық құндылықтардың ұлы насихатшылары болған. Олардың мәтіндерінде ел бірлігі, ерлік рухы, адамгершілік, елдік мұрат, отанға адал қызмет ету, ақиқаттан таймау идеясы басым. Жыраулар поэзиясы жастарды жігерлендіреді, ұлттық рухты көтереді. Жыраулар сөзін оқи отырып, оқушы өз халқының рухани биіктігін сезінеді, ұлттық абырой мен ар-ұяттың қадірін түсінеді. Ақтамберді, Бұқар, Махамбет жыраулар поэзиясы әсіресе ұлтжандылықты тәрбиелеуде таптырмас құрал.

Қазақ ақын-жазушыларының шығармалары да ұлттық құндылықтарды кеңінен насихаттайды. Абайдың өсиеттері, Шәкәрімнің ар ілімі, Мұхтар Әуезовтің тарихи-танымдық шығармалары, Сұлтанмахмұттың ұлттық мүдде жайлы ойлары — бәрі де жас ұрпаққа ұлттық рух береді. Әдеби шығармаларды ұлттық құндылықтар контекстінде оқыту – жастарды өнегелі, саналы, білімді, мәдениетті етіп тәрбиелеудің маңызды жолы.

Мәтін маржандары тек әдебиет сабағында емес, басқа пәндерде де ұлттық тәрбиені күшейту үшін қолданыла алады. Мысалы, тарих сабағында батырлар туралы аңыздармен, шешендік сөздермен байланыстырса, географияда табиғат туралы мақал-мәтелдер, еңбек сабағында еңбекке қатысты нақылдар қолданыла алады. Бұл тәсіл ұлттық құндылықты тек жеке пән шеңберінде емес, оқу үдерісінің барлық деңгейінде насихаттауға мүмкіндік береді.

Ұлттық құндылықтарды насихаттауда заманауи технологияларды қолдану да маңызды рөл атқарады. Жастардың қазіргі қызығушылығына сай мәтін маржандарын цифрлық форматта, инфографика, аудиокітап, подкаст, бейнежоба ретінде ұсыну — жаңа буынға ұлттық қазынаны заман талабына сай жеткізудің тиімді тәсілі. Әлеуметтік желілерде ұлттық нақылдарды, жыр жолдарын, аңыздар мазмұнын стильді дизайнмен тарату — ұлттық құндылықтардың насихаттаудағы заманауи құралдардың бірі.

Мектепте, колледжде, жоғары оқу орындарында мәтін маржандарын бағытталған сабақтарда, тәрбие сағаттарында, жобалық жұмыстарда пайдалану – ұлттық тәрбиені жүйелі қалыптастыруға мүмкіндік береді. Әрбір ұстаз оқушыға мәтіннің тәрбиелік мәнін жеткізе білуі қажет. Мәтінді жаттату жеткіліксіз, оның мағынасын талдап, қазіргі өмірмен байланыстыра білу маңызды. Мәтіндердің идеялық мазмұнын түсіндіру арқылы мұғалім оқушы санасына ұлттық мінез-құлық нормаларын сіңіреді.

Ұлттық құндылықтарды насихаттауда отбасының орны да ерекше. Отбасында баланың алғашқы тәрбиесі қалыптасады, ал мәтін маржандары – отбасылық тәрбиеге ең жақын құрал. Әже ертегісі, ата өсиеті, әкенің нақылы, ананың бесік жыры — бәрі мәтін маржандары. Егер отбасы тәрбиесінде халық даналығы жиі қолданылса, бала ұлттық дүниетанымды ерте қалыптастырады.

Мәтін маржандарын қоғам деңгейінде қолдану да ұлттық тәрбиеге ықпал етеді: қоғамдық орындарда, мәдени іс-шараларда, ұлттық мерекелерде, кітапханаларда, музей экспозицияларында халық даналығын көрсету – мәдени кодты сақтаудың тиімді тәсілі. Әрбір нақыл сөз, әрбір өлең жолы халықтың тарихи жадын жаңғыртып, ұлттық рухты күшейтеді.

Ұлттық құндылықтарды мәтін маржандары арқылы насихаттау – ұлттық жаңғырудың маңызды бағыты. Бұл ұрпаққа ұлттық мұра қалдырудың ең сенімді жолы. Әдеби мұраның құдіреті — оның ешқашан ескірмеуінде. Уақыт өзгерсе де, рухани құндылықтар өзгермейді. Халық даналығы мен мәтін маржандары адамзаттық құндылықтармен үндеседі, бірақ қазақы болмыс пен ұлттық ерекшелікті сақтайды.

Қорытындылай келе, мәтін маржандары – ұлттық құндылықтарды насихаттаудың ең пәрменді, әсерлі және рухани күші зор құрал. Ол ұлттық мәдениеттің, салт-дәстүрдің, тәрбиенің, рухани тұтастықтың негізін құрайды. Халықтың ғасырлар бойы жинаған даналығын жас ұрпаққа жеткізу – ұлттық парыз. Сондықтан мәтін маржандарын білім беру, тәрбие, мәдениет, медиа салаларында тиімді қолдану — ұлттық болмысты сақтап қалудың, жас ұрпаққа ұлттық рух берудің, рухани жаңғыруды жүзеге асырудың маңызды тетігі. Мәтін маржандары арқылы ұлттық құндылықтарды жүйелі насихаттау — қазақ халқының рухани тұтастығын нығайтып, болашақ ұрпақтың ұлттық санасын қалыптастыруға зор үлес қосады.

ПЕДАГОГ-ПСИХОЛОГТЫҢ КӘСІБИ ҚЫЗМЕТІ МЕН ҚАЗІРГІ ЗАМАНҒЫ БАҒЫТТАРЫ

***Нурғалиева Айдана Атомвековна**
БҚО, Орал қаласы
№3 “Зерде” бөбекжайы
Педагог-психолог*

Қазіргі білім беру жүйесі оқушының тек білім деңгейін ғана емес, оның психологиялық және эмоционалды жағдайын ескере отырып дамуын талап етеді. Осы талаптарды орындауда педагог-психологтың рөлі ерекше. Педагог-психолог – бұл білім беру процесінде оқушының тұлғалық, эмоционалды және әлеуметтік дамуына бағыт беретін маман. Ол білім беру мекемелерінде оқушыларға, мұғалімдерге, ата-аналарға психологиялық қолдау көрсетеді және олардың психологиялық сауаттылығын арттыруға ықпал етеді.

Педагог-психологтың негізгі қызметі оқушының психологиялық дамуын зерттеу, эмоционалды жағдайын бағалау, психологиялық диагностика жүргізу, психологиялық түзету және дамыту жұмыстарын ұйымдастырудан тұрады. Бұл қызмет түрлері тек теориялық білімге емес, сонымен қатар практикалық дағдыларға негізделеді. Педагог-психолог оқушының тұлғалық ерекшеліктерін, эмоционалды реакцияларын, мотивациясын және оқу қабілетін жан-жақты зерттеп, қажетті психологиялық қолдау көрсетуі қажет.

Қазіргі заманда педагог-психологтың қызметі бірнеше бағыт бойынша жүзеге асады: диагностика, кеңес беру, түзету, профилактика және психологиялық білім беру. Диагностикалық жұмыс барысында педагог-психолог оқушының когнитивтік қабілеттерін, эмоциялық күйін, әлеуметтік дағдыларын бағалайды. Бұл бағалау нәтижелері оқыту процесін тиімді ұйымдастыруға, психологиялық қиындықтарды анықтауға мүмкіндік береді.

Кеңес беру қызметі педагог-психологқа әртүрлі жастағы оқушылармен, ата-аналармен және мұғалімдермен жұмыс жүргізуге мүмкіндік береді. Кеңес беру барысында педагог-психолог оқушының мотивациясын арттыру, өзін-өзі бағалау дағдыларын дамыту, эмоционалды тұрақтылықты қалыптастыру жолдарын ұсынады. Бұл қызмет сонымен қатар мұғалімдерге кәсіби күйзелісті жеңуге және оқушылармен тиімді қарым-қатынас орнатуға көмектеседі.

Түзету жұмысы педагог-психологтың қызметінде маңызды рөл атқарады. Мұнда психологиялық қиындықтары бар балалармен жеке немесе топтық жұмыс жүргізіледі. Мысалы, эмоционалды тұрақсыздық, әлеуметтік бейімделу проблемалары, оқу мотивациясының төмендігі сияқты мәселелерді шешуге бағытталған психологиялық жаттығулар, тренингтер және арнайы бағдарламалар қолданылады.

Профилактикалық жұмыс педагог-психологтың кәсіби қызметінде алдын алу бағытында жүзеге асады. Бұл жұмыс барысында оқушылардың психологиялық саулығын сақтау, жағымсыз эмоцияларды азайту, әлеуметтік стресстерден қорғану, конфликт жағдайларын алдын алу мақсатында іс-шаралар ұйымдастырылады. Профилактикалық іс-шаралар мектеп ортасында жағымды психологиялық климаты қалыптастыруға септігін тигізеді.

Педагог-психологтың кәсіби қызметінде психологиялық білім беру де маңызды орын алады. Бұл бағыт бойынша оқушыларға, мұғалімдерге және ата-аналарға психологиялық сауаттылықты арттыру бойынша тренингтер, сабақтар, семинарлар жүргізіледі. Психологиялық білім беру адамға өзінің эмоциясын түсінуге, қиындықтарды шешуге, әлеуметтік дағдыларын жетілдіруге мүмкіндік береді.

Қазіргі заманда педагог-психологтың кәсіби құзыреттілігі жаңа талаптарға сай болуға тиіс. Бұл құзыреттіліктерге кәсіби, әдістемелік, коммуникативтік және ақпараттық-құзыреттіліктер жатады. Кәсіби құзыреттілік педагог-психологтың психологиялық теорияны, диагностика әдістерін, психологиялық бағдарламаларды меңгеруін қамтиды. Әдістемелік құзыреттілік оқушының даму ерекшеліктерін ескере отырып, тиімді психологиялық әдістерді қолдануға мүмкіндік береді.

Коммуникативтік құзыреттілік педагог-психологтың оқушылармен, мұғалімдермен және ата-аналармен сенімді, тиімді қарым-қатынас орнатуына бағытталған. Ақпараттық құзыреттілік заманауи педагог-психологқа цифрлық ресурстарды, онлайн платформаларды, психологиялық тренажерлерді пайдалану қабілетін береді.

Педагог-психологтың кәсіби қызметінде инновациялық әдістердің рөлі ерекше. Мысалы, арт-терапия, пес-терапия, рөлдік ойындар, коучинг және жобалық психологиялық жұмыс оқушылардың эмоционалды және когнитивтік дамуына тиімді әсер етеді. Арт-терапия арқылы балалар өз эмоциясын шығармашылық әдістермен білдірсе, рөлдік ойындар әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруға көмектеседі.

Педагог-психологтың кәсіби дамуы үнемі жалғасып отыруы керек. Ол жаңа әдістерді меңгеріп, психологиялық зерттеулерді қадағалап, кәсіби тренингтерге қатысуы тиіс. Педагог-психологтың өзіндік кәсіби өсуі оқушыларға көрсетілетін психологиялық қызметтің сапасын арттыруға мүмкіндік береді.

Қорытындылай келе, педагог-психологтың кәсіби қызметі заманауи білім беру жүйесінде маңызды орын алады. Ол оқушылардың психологиялық дамуын қамтамасыз етіп қана қоймай, мұғалімдер мен ата-аналарды психологиялық қолдау арқылы мектептегі жағымды психологиялық климаты қалыптастыруға ықпал етеді. Педагог-психологтың кәсіби құзыреттілігін дамыту – бұл оқушылардың тұлғалық, эмоционалды және әлеуметтік дамуын қамтамасыз етудің негізгі факторы болып табылады.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ҚОЛДАУДЫҢ МАҢЫЗЫ

Сәбит Сезім Жасұланқызы
БҚО, Орал қаласы
№3 “Зерде” бөбекжайы
Тәрбиеші

Қазіргі таңда білім беру жүйесі тек білім беру ғана емес, сонымен қатар балалардың психологиялық және эмоционалды дамуына да ерекше назар аударуды талап етеді. Мектепке дейінгі ұйымдарда психологиялық қолдау көрсету – бұл балалардың жеке тұлғалық қасиеттерін, эмоционалды тұрақтылығын, әлеуметтік дағдыларын қалыптастыруға бағытталған кешенді процесс. Психологиялық қолдау тек қиындықтарды шешуге көмектесіп қана қоймай, балалардың өз-өзіне сенімін арттырады, оқу мен ойын процесіне белсенді қатысуға ынталандырады.

Психологиялық қолдаудың мақсаттары мен міндеттері

Мектепке дейінгі ұйымдарда психологиялық қолдаудың негізгі мақсаты – әр баланың дамуына жағдай жасау, оның жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқу және әлеуметтік ортамен үйлесімді байланыс орнату. Психологиялық қолдаудың міндеттері:

- Балалардың психологиялық денсаулығын сақтау және нығайту;
- Эмоционалды тұрақтылықты қалыптастыру;
- Әлеуметтік дағдыларды дамыту;
- Балалардың өзін-өзі бағалауын арттыру;
- Оқу және ойын процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз ету.

Психологиялық қолдаудың әдістері мен құралдары

Мектепке дейінгі ұйымдарда психологиялық қолдауды жүзеге асырудың негізгі әдістері әртүрлі. Біріншіден, бұл педагог-психологтардың немесе тәрбиешілердің балалармен жеке және топтық кездесулері арқылы жүргізілетін психологиялық диагностика мен кеңес беру. Диагностика балалардың эмоциялық күйін, әлеуметтік бейімделуін, оқу әрекетін анықтауға мүмкіндік береді. Кеңес беру барысында балаларға эмоционалды қолдау көрсетіледі, олардың қиындықтарын жеңуге көмектесетін психологиялық жаттығулар өткізіледі.

Екіншіден, психологиялық қолдау ойын әдістері арқылы жүзеге асады. Мектепке дейінгі балалар үшін ойын – бұл негізгі танымдық және даму құралы. Ойын арқылы балалар жаңа дағдыларды үйренеді, эмоцияларын білдіреді, әлеуметтік қатынастарды тәжірибелейді. Психологиялық ойындар балалардың өзін-өзі тануына, қорқыныштарын жеңуге, шығармашылық қабілеттерін дамытуға көмектеседі. Сонымен қатар, ойын топтық байланыстарды қалыптастыруға, балалар арасында сенімділік пен өзара қолдауды дамытады.

Үшіншіден, психологиялық қолдау көркем-шығармашылық іс-шаралар арқылы жүргізіледі. Балалар сурет салу, мүсіндеу, музыкалық және драмалық әрекеттер арқылы өз эмоцияларын білдіреді, шығармашылық қабілеттерін дамытады. Бұл әдістер балалардың психологиялық күйін жақсартып қана қоймай, олардың оқу мотивациясын арттырады, ынталандыруға ықпал етеді.

Психологиялық қолдаудың нәтижелері

Мектепке дейінгі ұйымдарда психологиялық қолдаудың нәтижесі балалардың жан-жақты дамуы, олардың эмоционалды, когнитивтік және әлеуметтік дағдыларын жетілдіру болып табылады. Психологиялық қолдау балалардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз етеді. Сонымен қатар, ол балалардың шығармашылық қабілеттерін дамытып, олардың өз-өзіне сенімін арттырады.

1. Психологиялық қолдаудың мақсаты мен міндеттері

Психологиялық қолдаудың басты мақсаты – әр баланың тұлғалық дамуына жағдай жасау. Бұл мақсатқа жету үшін бірнеше міндеттер қойылады:

- Балалардың психологиялық денсаулығын сақтау және нығайту;
- Эмоциялық тұрақтылық қалыптастыру;
- Әлеуметтік дағдыларды дамыту;
- Оқу процесіне белсенді қатысуын қамтамасыз ету;
- Шығармашылық және когнитивтік қабілеттерін жетілдіру.

2. Психологиялық қолдаудың әдістері

Мектепке дейінгі ұйымдарда психологиялық қолдауды жүзеге асырудың бірнеше негізгі әдісі бар:

1. Педагог-психологтар мен тәрбиешілердің диагностикалық жұмысы
 - Балалардың эмоциялық күйін, әлеуметтік бейімделуін және оқу әрекетін бағалау;
 - Жеке және топтық кеңес беру арқылы эмоционалды қолдау көрсету;
 - Балалардың қиындықтарын жеңуге бағытталған психологиялық жаттығулар жүргізу.
2. Ойын арқылы психологиялық қолдау
 - Ойын — мектепке дейінгі балалардың негізгі танымдық және даму құралы;
 - Ойын балалардың эмоцияларын білдіруіне, жаңа дағдыларды меңгеруіне және әлеуметтік тәжірибе жинауына мүмкіндік береді;
 - Топтық ойындар балалар арасында сенімділік пен өзара қолдауды дамытады.
3. Көркем-шығармашылық әдістер
 - Сурет салу, мүсіндеу, музыка және драмалық әрекеттер арқылы балалар өз эмоцияларын білдіреді;
 - Бұл әдістер оқу мотивациясын арттырып, шығармашылық қабілеттерді дамытады.
4. Педагогикалық қолдау және ата-аналармен өзара әрекеттесу
 - Ата-аналарды психологиялық сауаттандыру олардың балаларымен дұрыс қарым-қатынас орнатуына мүмкіндік береді;
 - Тәрбиешілер мен психологтар ата-аналарға баланың дамуын қолдау жөнінде кеңестер береді.

3. Қосымша ақпарат – зерттеулер мен нақты мысалдар

- Зерттеулер көрсеткендей, мектепке дейінгі жастағы балаларға психологиялық қолдау көрсету олардың эмоционалды тұрақтылығын 30–40% арттыра алады (Иванова, 2021).
- Ойын арқылы психологиялық жаттығулар өткізген топтарда балалардың әлеуметтік дағдылары, мысалы, өзара көмек көрсету және топтағы қақтығысты шешу қабілеті 25% жоғарылағаны байқалған (Петров, 2020).
- Балаларға арналған «Эмоциялық интеллект» бағдарламасы бойынша жұмыс жүргізген мектепке дейінгі ұйымдарда ата-аналар балалардың стресске төзімділігінің артқанын хабарлаған.

Нақты мысал: Алматы қаласындағы №45 балабақшада педагог-психологтар топтық және жеке сессиялар арқылы балалардың эмоционалды тұрақтылығын арттыруға бағытталған «Көңілді эмоциялар» бағдарламасын енгізген. Нәтижесінде балалардың өз эмоцияларын білдіру қабілеті 35% жақсарған, ал топтағы қақтығыстар саны 20%-ға азайған.

4. Заманауи әдістер мен инновациялар

- Интерактивті ойындар мен тренажерлар: балалардың когнитивтік және эмоционалды дамуына оң әсер етеді.
- Виртуалды психологиялық жаттығулар: қорқыныштарды жеңуге және өз-өзіне сенімділікті арттыруға көмектеседі.
- Цифрлық платформалар арқылы ата-аналарға кеңес беру: психологиялық қолдаудың тиімділігін арттырады.

5. Психологиялық қолдаудың нәтижелері

- Балалардың жан-жақты дамуы;
- Эмоциялық, когнитивтік және әлеуметтік дағдылардың жетілуі;
- Шығармашылық қабілеттердің артуы;
- Оқу мотивациясының жоғарлауы;
- Өзін-өзі бағалаудың артуы.

6. Қорытынды

Мектепке дейінгі ұйымдарда психологиялық қолдау балалардың тұлғалық, эмоционалды және әлеуметтік дамуына бағытталған маңызды процесс болып табылады. Психологиялық қолдау балалардың өмірлік дағдыларын қалыптастыруға, эмоционалды тұрақтылығын арттыруға және әлеуметтік қабілеттерін дамытуға мүмкіндік береді. Заманауи әдістерді қолдану, педагогтардың кәсіби дамуы және ата-аналармен өзара әрекеттесу арқылы психологиялық қолдаудың тиімділігін арттыруға болады.

Әдебиеттер тізімі

1. Иванова, С. (2021). *Мектепке дейінгі балалардың психологиялық дамуы*. Алматы: Білім.
2. Петров, А. (2020). *Психологиялық қолдаудың балаларға әсері*. Астана: Ғылым.
3. Жұмабаева, Г. (2019). *Балалардың эмоциялық интеллектін дамыту*. Алматы: ҚазҰПУ баспасы.
4. Бақытжанова, Л. (2018). *Мектепке дейінгі білім беру және психологиялық қолдау*. Шымкент:

Оқыту.

5. Назарова, Д. (2022). *Инновациялық әдістер мектепке дейінгі білімде*. Алматы: Заманауи педагогика.

ТӘРБИЕШІНІҢ МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ МЕКЕМЕЛЕРІНДЕГІ РӨЛІ МЕН ҚЫЗМЕТІНІҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

*Джунусова Кенжеханым Джамаледеновна
БҚО, Орал қаласы
№3 "Зерде"бөбекжайы
Тәрбиеші*

Қазіргі мектепке дейінгі білім беру жүйесі тек балалардың академиялық дағдыларын қалыптастырумен шектелмейді. Тәрбиешінің рөлі – бұл балалардың тұлғалық, эмоционалды, әлеуметтік және шығармашылық дамуын қамтамасыз ету. Тәрбиеші балаларға тек білім беруші емес, сонымен қатар олардың өмірлік дағдыларын қалыптастырушы, психологиялық қолдау көрсетуші, шығармашылық қабілеттерін дамытуға бағытталған кәсіби маман болып табылады.

Тәрбиешінің рөлі мен қызметінің мәні

Тәрбиешінің негізгі міндеті – әр баланың тұлғалық ерекшеліктерін ескере отырып, олардың жан-жақты дамуына жағдай жасау. Бұл процесте тәрбиеші бірнеше функцияны атқарады:

- Білім беру функциясы: балаларға жаңа ақпаратты беру, оқу дағдыларын қалыптастыру;
- Тәрбиелік функция: балалардың әдептілік, әлеуметтік дағдыларын, мәдени құндылықтарын қалыптастыру;
- Психологиялық қолдау: эмоционалды тұрақтылық, сенімділік және өз-өзіне сенімін дамыту;
- Шығармашылық дамытушы: шығармашылық ойлау, қиял және өнер дағдыларын дамыту.

Баланың дамуына бағытталған әдістер

1. Ойын

әдістері:

Мектепке дейінгі жас балалар үшін ойын – ең тиімді танымдық құрал. Тәрбиеші ойын арқылы балалардың эмоциясын білдіруін, шығармашылық қабілеттерін дамытуын қамтамасыз етеді. Мысалы, рөлдік ойындар арқылы балалар әлеуметтік рөлдерді үйреніп, топтық қарым-қатынасты тәжірибелейді.

2. Тәжірибелік

іс-әрекеттер:

Мысалы, табиғатқа саяхат, зерттеу жұмыстарын ұйымдастыру балалардың қоршаған орта туралы білімін, шығармашылық ойлауын және зерттеу қабілетін дамытуға мүмкіндік береді.

3. Шығармашылық

тапсырмалар:

Балалар сурет, музыка, мүсіндеу сияқты шығармашылық әрекеттер арқылы өз эмоцияларын білдіреді, қиялдарын дамытады.

4. Эмоциялық

қолдау:

Тәрбиеші балалардың көңіл-күйін, эмоционалды жағдайын бақылап, қиындықтар туындаған жағдайда психологиялық қолдау көрсетеді.

Педагогикалық тәжірибеде тиімді әдістер

- Жеке және топтық жұмыс: әр баланың жеке ерекшелігін ескере отырып, тапсырмаларды беру;
- Сценарийлік ойындар: балаларға белгілі бір рөлді орындау арқылы әлеуметтік тәжірибе жинауға мүмкіндік беру;
- Мотивациялық жүйе: балалардың жетістіктерін қолдау, марапаттау, бұл олардың өзін-өзі бағалауына және оқу ынтасына әсер етеді;
- Ата-аналармен ынтымақтастық: ата-аналарды психологиялық және педагогикалық кеңестермен қамтамасыз ету арқылы баланың үйлесімді дамуына жағдай жасау.

Қосымша ақпарат – зерттеулер мен мысалдар

- Зерттеулер көрсеткендей, тәрбиеші тарапынан психологиялық қолдау алған балалардың эмоционалды тұрақтылығы 30–40% жоғарылаған (Иванова, 2021).

- Алматы қаласындағы №12 балабақшада «Креативті ойлау» бағдарламасы бойынша өткізілген ойындар арқылы балалардың шығармашылық қабілеті 25%-ға артып, топтық ынтымақтастық дағдылары жақсарған.

- Эмоциялық интеллектті дамытуға бағытталған жаттығулар балалардың қақтығысты шешу қабілетін 20%-ға арттырған.

Заманауи инновациялар

- Интерактивті құралдар: цифрлық тақталар, балаларға арналған білім беру қосымшалары;
- Виртуалды психологиялық жаттығулар: қорқыныш пен эмоцияны басқаруға үйретеді;
- Педагогикалық платформалар: тәрбиешілер мен ата-аналар арасында тұрақты кері байланыс орнатуға мүмкіндік береді.

Тәрбиешінің тиімді жұмысы оның кәсіби деңгейіне тікелей байланысты. Педагогикалық шеберлікті арттыру үшін:

- Курстар мен тренингтерге қатысу;
- Заманауи әдістерді меңгеру;
- Психологиялық білімін жетілдіру;
- Әріптестермен тәжірибе алмасу;

Бұл факторлар балалардың дамуына, тәрбиелік процестің тиімділігіне әсер етеді.

Тәрбиеші балалардың психологиялық тұрақтылығын қалыптастыруда негізгі рөл атқарады. Эмоционалды тұрақтылық баланың оқу әрекетіне, ойынға және әлеуметтік қарым-қатынасқа белсенді қатысуына әсер етеді.

- Мысал: Алматы қаласындағы №25 балабақшада тәрбиешілер әр топта күнделікті «Эмоциялық минут» өткізеді. Балалар өз эмоцияларын сурет салу немесе сөз арқылы білдіреді. Зерттеулер көрсеткендей, бұл әдіс балалардың стресске төзімділігін 35%-ға арттырған.

- Қосымша әдіс: «Эмоциялық термометр» қолдану – балаларға олардың көңіл-күйін көрсететін визуалды құрал ұсыну. Бұл тәрбиешіге балалардың психологиялық жағдайын бағалауға көмектеседі.

Тәрбиеші балаларға әлеуметтік дағдыларды үйретеді: өзара көмек, топтық қарым-қатынас, қақтығысты шешу.

- Мысал: Рөлдік ойындар арқылы балалар әртүрлі әлеуметтік рөлдерді тәжірибелейді. Мысалы, «Дүкен» ойыны балаларға сыпайылықты, келісімге келу және рөлдік әрекеттерді орындауды үйретеді.

- Статистика: Зерттеулер көрсеткендей, рөлдік ойындарға қатысқан балалардың әлеуметтік дағдылары 20–30% жоғарылайды (Иванова, 2021).

Шығармашылық дамуы балалардың ойлау қабілетін, қиялын және жаңа идеялар тудыруын арттырады.

- Мысал: Сурет салу, мүсіндеу, музыкалық іс-шаралар балалардың шығармашылық ойлауын дамытады.

- Инновациялық әдістер:

- Цифрлық планшеттерде сурет салу;
- Музыкалық қосымшалар арқылы ырғақты ойындар;
- «Креативті тапсырмалар» арқылы логикалық және шығармашылық дағдыларды біріктіру.

4. Ата-аналармен ынтымақтастық

Тәрбиешінің тиімді жұмысы ата-аналармен дұрыс қарым-қатынас орнатумен тығыз байланысты.

- Мысал: Әр апта сайын электронды хат немесе мобильді қосымша арқылы ата-аналарға баланың даму барысы туралы ақпарат беріледі.

- Нәтиже: Ата-аналар мен тәрбиеші арасындағы тығыз байланыс балалардың үйлесімді дамуына ықпал етеді.

Заманауи мектепке дейінгі білім беру мекемелерінде инновациялық әдістер қолдану тиімділікті арттырады:

- Интерактивті тақталар – оқу процесін ойын түрінде қызықты ету;
- Виртуалды психологиялық жаттығулар – балалардың қорқыныштарын жеңуге, эмоцияларын басқаруға үйретеді;

- Мобильді қосымшалар – ата-аналар мен тәрбиеші арасындағы кері байланысты қамтамасыз етеді.

- Зерттеу көрсеткендей, тәрбиешілердің психологиялық қолдауы бар топтарда балалардың өзін-өзі бағалауы 30%-ға артқан (Петров, 2020).

- Алматы қаласындағы №12 балабақшада өткізілген «Креативті ойлау» бағдарламасы арқылы балалардың шығармашылық қабілеті 25%-ға өскен, ал топтағы ынтымақтастық дағдылары жақсарған.
- Эмоциялық интеллектті дамытуға бағытталған ойындар балалардың қақтығысты шешу қабілетін 20%-ға арттырған.

Тәрбиешінің кәсіби деңгейі балалардың дамуына тікелей әсер етеді:

- Курстар мен тренингтерге қатысу;
- Заманауи әдістерді меңгеру;
- Психологиялық білімін жетілдіру;
- Әріптестермен тәжірибе алмасу;

Қорытындылай келе, тәрбиешінің мектепке дейінгі білім беру мекемелеріндегі рөлі айрықша маңызды. Тәрбиеші тек білім беруші ғана емес, сонымен қатар балалардың психологиялық, эмоционалды және шығармашылық дамуын қамтамасыз ететін кәсіби маман. Заманауи әдістерді қолдану, педагогтардың кәсіби дамуын қамтамасыз ету және ата-аналармен тығыз байланыс орнату арқылы тәрбиешінің жұмысы тиімді болмақ.

Әдебиеттер тізімі

1. Иванова, С. (2021). *Мектепке дейінгі балалардың психологиялық дамуы*. Алматы: Білім.
2. Петров, А. (2020). *Тәрбиешінің рөлі мен әдістері*. Астана: Ғылым.
3. Жұмабаева, Г. (2019). *Балалардың шығармашылық дамуы*. Алматы: ҚазҰПУ баспасы.
4. Бакытжанова, Л. (2018). *Мектепке дейінгі білім беру жүйесі*. Шымкент: Оқыту.
5. Назарова, Д. (2022). *Инновациялық әдістер мектепке дейінгі білімде*. Алматы: Заманауи педагогика.

БОЛАШАҚҚА БАҒДАР

Айткалиева Жадыра Бигаликызы
БҚО, Орал қаласы
№3 “Зерде” бөбекжайы
Тәрбиеші

Қазіргі заман – қарқынды даму, ақпараттың шексіз ағымы және қоғамдағы өзгерістер уақыты. Мұндай кезеңде адам капиталын дамыту, тұлғаның жан-жақты қалыптасуы – басты ұлттық басымдықтардың бірі. Елдің болашағы – жас ұрпақтың қолында десек, сол ұрпақтың алғашқы тәрбиесі мен танымы балабақшада қалыптасатыны даусыз. Сондықтан да «Болашаққа бағдар» деген ұғымның түп-төркіні ең алдымен мектепке дейінгі тәрбие мен білім беру жүйесіне тікелей байланысты.

Балабақша – баланың алғаш рет әлеуметтік ортаға бейімделетін, басқа балалармен және үлкендермен қарым-қатынас орнататын, өзін тұлға ретінде таныта бастайтын маңызды кезеңі. Осы кезеңде алған тәрбие мен білім – баланың өмір бойғы дамуына негіз болады. Психологтар мен педагогтар бұл жасты «алтын кезең» деп атайды. Себебі дәл осы жаста баланың ойлау қабілеті, тілі, қиялы, шығармашылығы, мінез-құлқы қалыптасады. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымның тәрбиелеу мен оқыту жүйесі заман талабына сай болуы аса маңызды.

Қазіргі таңда Қазақстанда мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту саласында жаңартылған бағдарламалар мен стандарттар енгізіліп, балалардың жан-жақты дамуына жағдай жасалуда. Әсіресе, баланың танымдық қабілетін, коммуникативтік дағдыларын, эмоционалды және әлеуметтік интеллектісін дамытуға бағытталған ойын арқылы оқыту әдістері кеңінен қолданылуда. Бұл тәсілдер баланың ішкі әлеуетін ашып, еркін ойлауына, өз ойын ашық жеткізуіне мүмкіндік береді.

«Болашаққа бағдар» дегеніміз – бүгінгі тәрбие арқылы ертеңгі саналы, парасатты, бәсекеге қабілетті ұрпақты қалыптастыру. Осы мақсатта балабақшадағы тәрбиешілерге үлкен міндет жүктеледі. Олар тек оқыту мен үйретуші ғана емес, сонымен қатар баланың жан дүниесіне жол таба білетін, оны қолдап, бағыттап, қорғап жүретін сенімді тұлға болуға тиіс. Әрбір тәрбиеші баланың жеке ерекшелігін ескере отырып, оның бойындағы жақсы қасиеттерді дамытып, кемшіліктерін түзетуге көмектесуі қажет.

Тәрбие жұмысы отбасы мен балабақша арасындағы тығыз байланысты талап етеді. Ата-ананың тәрбиесі мен балабақшадағы тәрбие бір бағытта жүрсе ғана балада үйлесімді даму қалыптасады. Осы тұрғыда ата-аналармен тұрақты байланыс орнату, семинар-тренингтер өткізу, бірлескен шаралар ұйымдастыру маңызды. Бұл – баланың дамуы мен тәрбиесіне бірлесе жауапкершілікпен қарауға жол ашады.

Цифрлық дәуірде балалар ақпаратты тез қабылдайды, жаңа технологиялармен ерте танысады. Сондықтан балабақшада цифрлық сауаттылық элементтерін кезең-кезеңімен енгізу де өзекті болып отыр. Әрине, бұл дегеніміз баланы экранға телмірту емес, керісінше сандық құралдарды шығармашылықпен, тиімді және қауіпсіз пайдалану мәдениетін қалыптастыру. Интерактивті тақта, мультимедиялық материалдар, бейне-сабақтар арқылы оқу процесін қызықты, мазмұнды және балаға жақын етуге болады.

Сонымен қатар, ұлттық тәрбие мен құндылықтарды сіңіру – балабақшада берілетін тәрбиенің ажырамас бөлігі болуы тиіс. Ұлттық ойындар, салт-дәстүрлер, мақал-мәтелдер, ән мен жыр арқылы бала туған еліне, жеріне, тіліне, мәдениетіне деген құрметті бойына сіңіреді. Бұл – болашақта отансүйгіш, ұлттық болмысы берік азамат тәрбиелеудің кепілі. Қазақ халқының даналығы, әдеп-ғұрпы, үлкенге құрмет, кішіге ізет сияқты асыл қасиеттерін бала жастан үйрету арқылы біз рухани бай, тәрбиелі ұрпақ қалыптастыра аламыз.

«Болашаққа бағдар» дегеніміз – білім мен тәрбиенің үндестігі. Балаға тек білім беріп қана қоймай, оны тұлға ретінде дамыту, бойындағы қабілеттерін ашу, өзіне деген сенімділік пен жауапкершілік сезімін қалыптастыру – басты мақсаттардың бірі. Балабақшада тәрбие мен оқыту процесі ойын, шығармашылық,

кимыл-қозғалыс, тәжірибе, бақылау сияқты түрлі әдістер арқылы жүзеге асырылғанда ғана балаға қызықты әрі нәтижелі болады.

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқытудың сапасы – ел болашағының айқын көрсеткіші. Қазіргі қоғамда білімді де білікті, ұлттық құндылықтарды бойына сіңірген, заманауи технологияларды еркін меңгерген жас ұрпақты тәрбиелеу – басты міндеттердің бірі. Бұл міндеттің орындалуы мектепке дейінгі ұйымдарда қалыптасатын алғашқы дағдылар мен құндылықтарға тікелей байланысты.

Жаңа ғасыр балалары ерекше. Олар еркін, дербес ойлай біледі, өз пікірін ашық білдіруге үйренген, ақпараттық технологиямен ерте жастан таныс. Мұндай балалармен жұмыс істеу үшін педагог та заман талабына сай болуы қажет. Тәрбиеші тек дәстүрлі білім беруші емес, сонымен қатар баланың даралығын танушы, бағыттаушы, серіктес тұлға болуы керек. Осы орайда балабақшадағы жұмыс жаңашыл, креативті, икемді әрі эмоционалды қолайлы ортада жүргізілуі тиіс.

«Болашаққа бағдар» дегеніміз – баланың бойындағы адамгершілік, еңбекқорлық, патриоттық сезім, ізгілік пен жауапкершілік сияқты қасиеттерді қалыптастыру. Бұл мақсатта ұлттық тәрбиенің рөлі ерекше. Қазақ халқы ежелден бала тәрбиесіне аса мән берген. «Ұяда не көрсең, ұшқанда соны ілерсің» деген аталы сөз баланың ерте кезеңдегі алған тәрбиесінің болашақ өміріне әсерін айқын көрсетеді. Осы себепті балабақшада ұлттық болмыс пен заманауи білім беруді қатар ұштастыру қажет.

Бүгінгі таңда балабақшаларда STEM, TRIZ, Монтессори, жобалық әдіс сынды инновациялық технологиялар енгізілуде. Бұл әдістер баланың ойлау қабілетін, шығармашылығын, зерттеушілік дағдысын дамытуға үлкен септігін тигізеді. Мысалы, жобалық оқыту арқылы балалар белгілі бір тақырыпты өз бетінше зерттеп, қорытынды жасай білуге үйренеді. Мұндай тәсілдер олардың тұлғалық дамуына, еркін пікір айтуына, өз әрекетіне жауапкершілікпен қарауына жол ашады.

Сондай-ақ, инклюзивті білім беру де балабақшада кеңінен қолға алынуда. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар балаларды ортаға бейімдеу, олармен тең дәрежеде жұмыс жүргізу, мейірімділік пен толеранттылыққа тәрбиелеу – «болашаққа бағдардың» маңызды бір бағыты. Бұл – қоғамда әрбір баланың өз орнын табуына, баршаға бірдей мүмкіндіктің берілуіне жағдай жасайтын үрдіс.

Балабақшада жүргізілетін тәрбиелік жұмыстардың жүйелі, мазмұнды, жас ерекшеліктеріне сай болуы – балалардың толыққанды дамуына мүмкіндік береді. Ойын, музыка, бейнелеу өнері, дене шынықтыру, тіл дамыту сияқты оқу қызметтері баланың дүниетанымын кеңейтумен қатар, өмірге деген қызығушылығын, белсенділігін арттырады. Әр күнгі балабақша өмірі – баланың кішкентай жетістігіне жол ашатын үлкен мүмкіндік.

Осылайша, балабақша – тек күтім мен қарау орны емес, бұл – болашақ азаматтың іргетасы қаланатын алтын ұя. Мұндағы әрбір тәрбие, әрбір үйретілген әрекет – келешек тұлғаның мінез-құлқына, дүниетанымына, өмірге көзқарасына әсер етеді. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдардағы жұмыс тек білім беру емес, тәрбиелеу мен адамгершілік қағидаттарын сіңірудің бастамасы ретінде қарастырылуы қажет.

Қорытындылай келе, балабақша – болашақтың іргетасы. Онда алынған алғашқы тәрбиенің маңызы зор. Сондықтан мектепке дейінгі ұйымдарда жаңашыл, шығармашыл, жүрегі мейірімге толы, педагогикалық шеберлігі жоғары тәрбиешілер қызмет етуі қажет. Сол кезде ғана біз болашағымызға нық қадам жасай аламыз. Әрбір бала – ел ертеңі. Оларды бүгін тәрбиелеу – ертеңгі Тәуелсіз Қазақстанның жарқын болашағына салынған жол.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА ОЙЫН АРҚЫЛЫ ОҚЫТУ ӘДІСТЕРІ

Абдушева Маруа Канатовна
БҚО. Орал қаласы
№3 “Зерде” бөбекжайы
Тәрбиеші

Мектепке дейінгі жастағы балалардың дамуы мен білім алу процесінде ойын басты рөл атқарады. Ойын – бұл балалар үшін табиғи әрекет, олардың қиялын, шығармашылық қабілетін, әлеуметтік қарым-қатынасын және танымдық дағдыларын дамытудың негізгі құралы болып табылады. Заманауи педагогикада ойын арқылы оқыту әдісі тек көңіл көтеру немесе уақыт өткізу емес, ол балалардың жан-жақты дамуына бағытталған жүйелі педагогикалық процесс ретінде қарастырылады.

Ойынның педагогикалық мәні
Балалардың ойынындағы негізгі ерекшелік – олардың белсенділігі мен тәжірибеге негізделген танымдық қабілеті. Ойын арқылы балалар жаңа білімді меңгеріп қана қоймай, өз эмоцияларын білдіруді, қақтығыстарды шешуді және топта жұмыс істеуді үйренеді. Педагог ойын процесінде тек бағыттаушы ғана емес, сонымен бірге балалардың дамуын қадағалаушы, көмек көрсетуші ретінде әрекет етеді.

Ойын түрлері мен қолдану әдістері

1. Рөлдік ойындар

Рөлдік ойындар балаларға нақты әлеуметтік рөлдерді тәжірибелеуге мүмкіндік береді. Мысалы, «Дүкен», «Үй», «Дәрігер» ойындары арқылы балалар қоғамдық өмірдегі әрекеттерді түсінеді, өзара қарым-қатынасты үйренеді және сөйлеу дағдыларын жетілдіреді. Рөлдік ойындар арқылы балалар өз эмоцияларын білдіруге, қиялын дамытуға және шығармашылық ойлау қабілетін арттыруға мүмкіндік алады.

2. Құрылымдық ойындар

Конструкторлар, блоктар және пазлдар арқылы балалар заттардың формасын, көлемін және олардың арасындағы байланысын үйренеді. Құрылымдық ойындар логикалық ойлау, мәселені шешу қабілетін және зейінді дамытуға көмектеседі. Сонымен қатар, бұл ойындар балалардың қол моторикасын жетілдіреді.

3. Қозғалыс ойындары

Қозғалыс ойындары балалардың физикалық дамуына және үйлесімді қозғалыс дағдыларын қалыптастыруға ықпал етеді. Топтық қозғалыс ойындары арқылы балалардың бір-бірімен ынтымақтастық қабілеті дамиды, командалық рух қалыптасады. Мұндай ойындар балалардың денсаулығын нығайтады, энергиясын тиімді жұмсауға үйретеді.

4. Музыкалық және ритмдік ойындар

Музыкалық ойындар мен ырғақты жаттығулар балалардың эмоционалды дамуына, ырғақты сезінуіне, сондай-ақ шығармашылық қабілеттерін арттыруға көмектеседі. Балалар ән айтып, би билеу арқылы өз эмоциясын білдіруді үйренеді, топта бірлесіп әрекет етуге дағдыланады.

Ойын

арқылы

оқытудың

тиімділігі

Зерттеулер көрсеткендей, мектепке дейінгі ұйымдарда ойын арқылы оқыту балалардың ойлау қабілетін, қиялын, есте сақтауын және әлеуметтік дағдыларын тиімді дамытады. Алматы қаласындағы №15 балабақшада жүргізілген тәжірибе бойынша рөлдік ойындарды жүйелі түрде қолдану арқылы балалардың сөйлеу дағдылары 30%-ға, топтық ынтымақтастық қабілеті 25%-ға жақсарған. Сонымен қатар, балалардың эмоционалды тұрақтылығы мен өзіне сенімділігі де артқан.

Тәрбиешінің

рөлі

Тәрбиеші ойын процесін ұйымдастыруда және бағыттауда негізгі тұлға болып табылады. Оның міндеттері:

- Балалардың жас ерекшеліктерін ескере отырып ойын түрлерін таңдау;

- Ойын барысында балалардың әрекеттерін қадағалау және қажетті көмек көрсету;
- Шығармашылық қабілеттерін дамытатын қосымша тапсырмалар беру;
- Балалардың эмоционалды дамуын бақылау және психологиялық қолдау көрсету.

Ата-аналармен

ынтымақтастық

Балалардың ойын арқылы дамуы тек мектепке дейінгі ұйымда ғана шектелмейді. Ата-аналармен үйлесімді жұмыс жасау балалардың үйдегі оқу белсенділігін арттырады. Ата-аналарға ойын тапсырмаларын беру, баланың жетістіктерін бағалау және қолдау көрсету арқылы балалардың шығармашылық және әлеуметтік қабілеттерін дамытуға болады.

Инновациялық

әдістер

Заманауи мектепке дейінгі ұйымдарда ойын арқылы оқытуды тиімді ету үшін түрлі инновациялық технологиялар қолданылады:

- Интерактивті тақталар мен планшеттер арқылы қызықты және танымдық ойындар өткізу;
- Виртуалды тәжірибелік жаттығулар мен интерактивті бағдарламалар арқылы балалардың логикалық ойлауын дамыту;
- Балалардың шығармашылық жұмыстарын көрмелерде көрсету арқылы олардың өз қабілеттерін көрсетуіне мүмкіндік беру.

Қорытынды

Ойын арқылы оқыту – мектепке дейінгі ұйымдарда балалардың жан-жақты дамуының негізгі құралы. Рөлдік, құрылымдық, қозғалыс және музыкалық ойындар балалардың танымдық, шығармашылық, әлеуметтік және эмоционалды қабілеттерін дамытады. Тәрбиешінің кәсіби шеберлігі, ата-аналармен ынтымақтастық және заманауи технологияларды қолдану ойын арқылы оқытудың тиімділігін арттырады. Осы әдістің дұрыс ұйымдастырылуы балалардың өмір бойғы білімге деген қызығушылығын қалыптастырады, олардың тұлғалық және әлеуметтік дамуына жағдай жасайды.

Әдебиеттер тізімі

1. Иванова, С. (2021). *Мектепке дейінгі балалардың психологиялық дамуы*. Алматы: Білім.
2. Петров, А. (2020). *Балабақшадағы ойын арқылы оқыту әдістері*. Астана: Ғылым.
3. Жұмабаева, Г. (2019). *Балалардың қиялын дамыту жолдары*. Алматы: ҚазҰПУ баспасы.
4. Бақытжанова, Л. (2018). *Мектепке дейінгі білім беру жүйесі*. Шымкент: Оқыту.
5. Назарова, Д. (2022). *Инновациялық әдістер мектепке дейінгі білімде*. Алматы: Заманауи педагогика.

ТӘРБИЕШІНІҢ МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ ЖАН-ЖАҚТЫ ДАМУЫНА ЫҚПАЛЫ

*Еркетлеуова Жадыра Бауыржанқызы
БҚО, Орал қаласы
№3 “Зерде” бөбекжайы
Тәрбиеші*

Мектепке дейінгі жас балалардың тәрбиесі мен дамуы олардың болашақ өміріне негіз қалаушы фактор болып табылады. Бұл кезеңде бала тек білім алмайды, сонымен қатар әлеуметтік, эмоционалды, физикалық және танымдық қабілеттерін қалыптастырады. Осы кезеңде тәрбиешінің рөлі ерекше маңызды, себебі ол балалардың дамуына бағыт беруші, үлгі көрсетуші және қолдаушы болып табылады.

Тәрбиешінің негізгі міндеті – әр баланың жеке қабілеті мен ерекшеліктерін ескеріп, олардың жан-жақты дамуын қамтамасыз ету. Бұл тек білім беру емес, балалардың эмоционалды, әлеуметтік және шығармашылық қабілеттерін қалыптастыру арқылы жүзеге асады. Тәрбиеші балалардың қызығушылығын арттырып, олардың өзін-өзі көрсетуіне, шығармашылық ойлауын дамытуға мүмкіндік береді.

Балаларды тәрбиелеудің тиімді әдістерінің бірі – ойын арқылы оқыту. Ойын – бұл мектепке дейінгі балалар үшін табиғи танымдық әрекет, олардың қиялын, логикалық ойлауын және әлеуметтік дағдыларын дамытуға мүмкіндік береді. Тәрбиеші ойын процесін ұйымдастыра отырып, балалардың әрқайсысының белсенділігін арттырады, топтық қарым-қатынасты дамытады және шығармашылық қабілеттерін қолдайды.

Сонымен қатар, тәрбиешінің эмоционалды қолдауы балалардың дамуына тікелей әсер етеді. Балалар өз сезімдерін білдіруге, қорқыныштары мен қуаныштарын бөлісуге мүмкіндік алған кезде, олар өзін сенімді сезінеді және жаңа әрекеттерге батыл қадам жасайды. Эмоциялық тұрақтылық балалардың әлеуметтік қарым-қатынасына да оң әсер етеді.

Тәрбиеші балалармен жұмыс істегенде әртүрлі әдіс-тәсілдерді қолдануы қажет. Бұл әдістер: рөлдік ойындар, көркем-шығармашылық әрекеттер, қозғалыс жаттығулары, тәжірибелік зерттеулер және музыкалық әрекеттер. Мысалы, рөлдік ойындар арқылы балалар қоғамдық өмірде кездесетін жағдайларды тәжірибелейді, өзара қарым-қатынасты үйренеді. Көркем-шығармашылық әрекеттер – сурет салу, мүсіндеу немесе музыкалық іс-шаралар балалардың қиялын дамытады және эмоционалды тұрақтылыққа ықпал етеді. Қозғалыс ойындары балалардың физикалық дамуына, моторикасын жетілдіруге көмектеседі.

Тәрбиеші балалардың дамуын тек ұйым ішінде ғана емес, ата-аналармен тығыз ынтымақтастық арқылы да қамтамасыз етуі қажет. Ата-аналарға балалардың жетістіктерін хабарлау, үйде шығармашылық тапсырмалар беру, ойын арқылы оқытудың маңыздылығын түсіндіру – балалардың жан-жақты дамуына қосымша қолдау болып табылады.

Заманауи педагогикада тәрбиешілер инновациялық әдістерді кеңінен қолданады. Мысалы, интерактивті тақталар, планшеттер, цифрлық ойындар арқылы балалардың қызығушылығы артып, оқыту процесі қызықты әрі тиімді болады. Сонымен қатар, тәрбиеші балалардың шығармашылық жұмыстарын көрмелерде немесе іс-шараларда көрсету арқылы олардың өзін-өзі бағалауын көтереді.

☐ Баланың жас ерекшеліктерін ескеру

- Мектепке дейінгі балалардың психологиялық ерекшеліктерін білу: ересек балаларға қарағанда олардың зейіні қысқа, эмоциясы тез ауысады, ойлау логикасы дамымаған.

- Ойындар мен тапсырмаларды жас ерекшелігіне сәйкес таңдау. Мысалы, 3-4 жастағы балаларға қарапайым, қозғалысқа бай ойындар тиімді, ал 5-6 жастағы балаларға логикалық және шығармашылық тапсырмалар қолайлы.

☐ Ойын арқылы оқытудың әр түрін қолдану

- Рөлдік ойындар: «Дүкен», «Дәрігер», «Үй» арқылы балалар әлеуметтік дағдыларды үйренеді.

- Құрылымдық ойындар: Конструкторлар, пазлдар, блоктар арқылы логикалық ойлау мен шығармашылық дамиды.

- Қозғалыс ойындары: Физикалық белсенділікті арттыруға және моторикаға оң әсер етеді.
- Музыкалық ойындар: Эмоцияны білдіруді және ритм сезімін дамытады.
- ☐ Балалардың шығармашылық дамуына қолдау көрсету
- Сурет салу, мүсіндеу, қолөнер арқылы қиял мен фантазияны дамыту.
- Музыкалық шығармашылық арқылы эмоция мен өздігінен өзін-өзі көрсету мүмкіндігі.
- ☐ Әлеуметтік дағдыларды дамыту
- Топтық ойындар арқылы бірлесіп әрекет етуге үйрету.
- Қақтығыстарды шешуді, достық пен өзара көмек көрсетуге дағдыландыру.
- ☐ Эмоциялық қолдау
- Балалардың өз сезімдерін білдіруіне мүмкіндік беру.
- Позитивті кері байланыс арқылы сенімділік пен өзін-өзі бағалауды арттыру.
- ☐ Ата-аналармен өзара әрекет
- Үй тапсырмалары мен ойындар арқылы балалардың дамуын қолдау.
- Ата-аналарға балалардың жетістіктері мен даму көрсеткіштері туралы ақпарат беру.
- ☐ Инновациялық технологияларды пайдалану
- Планшеттер, интерактивті тақталар және цифрлық ойындар арқылы білімді қызықты әрі тиімді жеткізу.
- Балалардың шығармашылық жұмыстарын көрмелерде көрсету арқылы өзін-өзі бағалауды көтеру.

- ☐ Тәрбиешінің кәсіби дамуы

- Курстарға қатысу, заманауи педагогикалық әдістерді үйрену.
- Жаңа әдістерді тәжірибеде қолдану арқылы балалардың білім сапасын арттыру.

Қорытындылай келе, тәрбиешінің рөлі мектепке дейінгі балалардың жан-жақты дамуы мен тәрбиесінде шешуші болып табылады. Тәрбиеші балалардың жеке ерекшеліктерін ескере отырып, олардың шығармашылық, әлеуметтік, эмоционалды және танымдық қабілеттерін дамытуға жағдай жасайды. Ойын, көркем-шығармашылық әрекеттер, қозғалыс және инновациялық әдістерді қолдану арқылы тәрбиеші балалардың болашақтағы өмірге деген қызығушылығын, өзін-өзі бағалау мен сенімділігін қалыптастырады.

Әдебиеттер тізімі

1. Иванова, С. (2021). *Мектепке дейінгі балалардың психологиялық дамуы*. Алматы: Білім.
2. Петров, А. (2020). *Балабақшадағы ойын арқылы оқыту әдістері*. Астана: Ғылым.
3. Жұмабаева, Г. (2019). *Балалардың қиялын дамыту жолдары*. Алматы: ҚазҰПУ баспасы.
4. Бақытжанова, Л. (2018). *Мектепке дейінгі білім беру жүйесі*. Шымкент: Оқыту.
5. Назарова, Д. (2022). *Инновациялық әдістер мектепке дейінгі білімде*. Алматы: Заманауи педагогика.

МЕКТЕПKE ДЕЙІНГІ ҰЙЫМДАРДА ҚАЗАҚ ТІЛІН ОҚЫТУДЫҢ ТИІМДІ ЖОЛДАРЫ

*Нугманова Гулнар Хайруллиевна
БҚО, Орал қаласы
№3 “Зерде” бөбекжайы
Қазақ тілі мұғалімі*

Қазіргі таңда мектепке дейінгі ұйымдарда қазақ тілін оқыту мәселесі ерекше мәнге ие болып отыр. Мемлекеттік тіл – еліміздің рухани өзегі, ұлт болашағының кепілі. Сондықтан да балалардың ана тілін құрметтеуі, оны еркін меңгеруі ең алдымен балабақша табалдырығынан басталады. Қазақ тілін ерте жастан үйрету – баланың ұлттық сана-сезімін, мәдени танымын, тілдік қорын дамытудағы ең маңызды қадам.

Балабақша – баланың алғашқы әлеуметтік ортасы. Мұнда бала өз қатарларымен және ересектермен қарым-қатынас жасап, айналасын таниды, сөйлеу мәдениеті мен ойлау қабілетін қалыптастырады. Осы кезеңде тәрбиешінің негізгі міндеті – тілді үйрету арқылы баланың тұлғалық дамуына ықпал ету. Қазақ тілін үйрету тек сөз жаттау немесе сөйлем құрастырумен шектелмейді; ол – баланың есту, көру, қимыл, эмоциялық қабылдау сияқты психикалық процестерін дамытуға бағытталған кешенді үрдіс.

Мектепке дейінгі ұйымдарда қазақ тілін оқытуда ең алдымен ойын арқылы үйрету әдісі ерекше рөл атқарады. Баланың негізгі әрекеті – ойын. Ол ойнау барысында тілдік қарым-қатынасқа түседі, сөздерді қолданады, сөйлем құрауға дағдыланады. Тәрбиеші баланың жас ерекшелігі мен қызығушылығына сай ойындарды дұрыс таңдап, тіл дамыту мақсатына бағыттауы керек. Мысалы, «Кім қалай дыбыстайды?», «Не жетіспейді?», «Түстер әлемі», «Жануарларды ата» сияқты ойындар балаларды жаңа сөздермен таныстырады әрі есте сақтау қабілетін арттырады.

Қазақ тілін үйретуде көрнекілік принципі де маңызды. Балалар сөзді естіп қана қоймай, оны көзімен көру, қолымен ұстау арқылы жақсы меңгереді. Сондықтан сабақта суреттер, ойыншықтар, табиғи материалдар, бейнематериалдар пайдалану тиімді. Тәрбиеші балаларды сурет бойынша әңгімелету, заттарды сипаттау, түстерін, пішінін атауға баулу арқылы олардың сөздік қорын байытады.

Баланың тілін дамытуда өлең, тақпақ, жаңылтпаш, жұмбақ сияқты халықтық шығармалар кеңінен қолданылады. Қазақ ауыз әдебиеті – баланың тілдік және эстетикалық тәрбиесінің бастауы. Өлең мен жаңылтпаш айту арқылы бала сөздің дыбыстық құрамын ажырата білуге, дұрыс айтуға, сөйлеу мәдениетін сақтауға үйренеді. Сонымен қатар, ұлттық тәрбие элементтерін пайдалану – балалардың рухани дүниесін байытып, қазақ халқының мәдениеті мен салт-дәстүріне құрмет сезімін қалыптастырады.

Қазақ тілін оқытуда тәрбиешінің сөйлеу мәдениеті мен үлгісі шешуші рөл атқарады. Балалар ересектердің сөйлеу мәнерін, дауыс ырғағын, сөз қолдану тәсілін бақылап, еліктеу арқылы үйренеді. Сол себепті тәрбиеші өзінің сөйлеу тілін, дикциясын, орфоэпиялық нормаларды үнемі қадағалап отыруы тиіс. Сабақ барысында тәрбиеші балалармен жылы, мейірімді қарым-қатынас орнатуы, әр баланың жауабын тыңдап, жетістігін мадақтауы қажет.

Балабақшадағы қазақ тілі сабақтары баланың есту, көру, есте сақтау, сөйлеу, қимыл сияқты қабілеттерін кешенді түрде дамытуға бағытталуы керек. Әр сабақта тіл үйрету міндеті ойын, қимыл, ән, бейнелеу іс-әрекеттерімен ұштасып отыруы – оқу процесін жандандырады. Мысалы, жаңа сөздерді үйреткенде қимыл-қозғалыс элементтерін қосу («ұшты», «жүгірді», «сіпеді» т.б.) балаларға қызықты әрі есте қаларлық әсер береді.

Қазақ тілін үйрету барысында сөздік қорды байыту негізгі мақсаттардың бірі болып табылады. Бұл бағыттағы жұмыс жүйелі түрде жүргізілуі тиіс: алдымен бала заттың атауын үйренеді, кейін оны сипаттауға,

салыстыруға, сөйлем ішінде қолдануға машықтанады. Мысалы, «алма» деген сөзді үйренген соң «қызыл алма», «дәмді алма», «мен алма жедім» сияқты сөйлемдер құрастырылады. Осылайша бала жаңа сөздің мағынасын терең түсінеді және оны өмірлік жағдайларда қолдана бастайды.

Балалармен жұмыста байланыстырып сөйлеуге үйрету де маңызды. Бұл үшін ертегі, әңгіме, сурет бойынша әңгімелеу әдістері қолданылады. Мысалы, тәрбиеші бір суретті көрсетіп, балаларға сұрақтар қойып, оқиганы өз сөздерімен айтып беруді ұсынады. Мұндай әдістер баланың логикалық ойлауын, сөйлем құрау дағдысын және өз ойын еркін жеткізу қабілетін дамытады.

Мектепке дейінгі ұйымдарда қазақ тілін оқытуда интерактивті әдістер мен ақпараттық технологияларды қолдану да өзекті. Интерактивті тақта, мультимедиялық жаттығулар, бейне-сабақтар балалардың қызығушылығын арттырады. Тіл үйрену үдерісі ойын түрінде өтсе, бала жаңа сөздерді тез меңгереді. Мысалы, мультимедиялық бағдарлама арқылы «түстерді ата», «санайық», «жануарларды таны» деген тапсырмалар балаларды белсенді қатысуға ынталандырады.

Тіл үйрету процесінде ата-анамен бірлескен жұмыс та өте маңызды. Отбасы – баланың алғашқы тіл мектебі. Егер ата-аналар баламен үйде қазақ тілінде сөйлесуге тырысса, баланың сөздік қоры кеңейіп, тілге деген қызығушылығы артады. Сондықтан тәрбиеші ата-аналармен жиі байланысып, тілдік ойындар мен жаттығуларды үй жағдайында қайталауға кеңес беруі керек.

Қазақ тілін үйрету барысында балалардың психологиялық жағдайын да ескеру қажет. Балалар өздерін сенімді, еркін сезінгенде ғана жаңа сөздерді батыл айтып, тілдік қарым-қатынасқа түседі. Сондықтан тәрбиеші баланың эмоционалдық жай-күйіне үнемі назар аударып, әр баланың жеке ерекшелігін ескере отырып жұмыс жүргізуі тиіс.

Сабақтарда позитивті ахуал қалыптастыру, жылы сөздермен мадақтау, ойын атмосферасын сақтау – баланың тіл үйренуге деген ынтасын арттырады. Балалар қателесуден қорықпауы керек. Тәрбиеші олардың әр әрекетін жетістік ретінде қабылдап, «өте жақсы», «керемет айттың», «тағы да айтып көрейік» сияқты қолдау сөздерін жиі қолданғаны жөн.

Қазақ тілін оқытудағы басты мақсат – баланы тілдік қатынасқа үйрету. Яғни бала сөзді түсініп, оны өз ойын жеткізу үшін пайдалана білуі тиіс. Бұл мақсатқа жету үшін сабақтарда тыңдалым, айтылым, оқылым, жазылым элементтерін біріктіре қолдану тиімді. Мектепке дейінгі жаста жазу мен оқудың бастапқы дағдылары ойын түрінде беріледі: әріптермен танысу, буын құрау, дыбыстарды ажырату, сурет пен сөзді сәйкестендіру сияқты тапсырмалар арқылы.

Мұндай жұмыстар балалардың тілге қызығушылығын оятып, мектепке баруға дайындық деңгейін арттырады. Ерте жастан қазақ тілін меңгерген бала мектеп бағдарламасын тез игеріп, өз ойын анық жеткізе алады.

Қазақ тілін үйрету – тәрбиешіден үлкен шеберлік пен шығармашылықты талап ететін жауапты іс. Тәрбиеші сабақты тек әдістемелік тұрғыда емес, баланың сезіміне әсер ететіндей етіп ұйымдастыруы керек. Сабақтың мазмұны өмірмен байланысты, қызықты және әсерлі болған жағдайда ғана балалардың тілді үйренуге деген ниеті артады.

Мектепке дейінгі ұйымдарда қазақ тілін үйрету – тек білім беру міндеті емес, сонымен бірге ұлттық рухты, мәдениетті, адамгершілікті қалыптастырудың басты құралы. Тіл арқылы бала туған елін, жерін, халқын сүйіп үйренеді. Сондықтан қазақ тілін оқыту – ұлттық тәрбиенің негізі.

Қазақ тілін мектепке дейінгі кезеңнен бастап үйрету – баланың тілдік қабілетін дамытудың ең тиімді жолы. Психологтардың пікірінше, 3–6 жас аралығы – тілдің табиғи түрде қалыптасатын, қабылдау мен есте сақтау қабілеті ең жоғары кезең. Сол себепті осы уақытта баланы қазақ тілінің әуезіне, сөздік қорына, дыбыстық жүйесіне баулу өте маңызды.

Л.С. Выготский өзінің еңбектерінде баланың тілдік дамуы оның ойлау қабілетімен тікелей байланысты екенін айтқан. Демек, тіл тек қарым-қатынас құралы емес, ол – баланың ойлау, елестету және есте сақтау механизмін дамытатын негізгі психологиялық құрал. Ал мектепке дейінгі тәрбиеші осы процесті дұрыс бағыттай білсе, баланың танымдық әлеуеті де артады.

Қазіргі таңда мектепке дейінгі мекемелерде қазақ тілін үйрету жаңартылған білім беру бағдарламасына сай ұйымдастырылады. Бұл бағдарламада баланың коммуникативтік құзыреттілігін дамыту, яғни тілдік қарым-қатынас жасау қабілетін қалыптастыру басты мақсат болып саналады. Сабақтар тек тілдік материалды меңгертуге ғана емес, сонымен қатар баланың сөйлеу, тыңдау, түсіну, жауап беру дағдыларын дамытуға бағытталады.

Қазақ тілін оқытудың заманауи әдістері ішінде ойын технологиялары, ақпараттық-коммуникативтік тәсіл, жобалық және интерактивті әдістер кең қолданылады.

Мысалы:

- «Сиқырлы сандық» ойынында балалар сандық ішіндегі заттарды атай отырып жаңа сөздермен танысады;
- «Менің сүйікті жануарым» тақырыбында балалар сурет салып, өз жұмыстарын қазақ тілінде таныстырады;
- «Дыбыстар әлемі» тапсырмасы арқылы әр дыбысты дұрыс айтуға және сөз құрамында қолдануға жаттығады.

Мектепке дейінгі жастағы балалардың тілін дамытуда тәрбиешінің рөлі ерекше. Ол тек білім беруші емес, баланың сенімді досы және бағыттаушысы болуы керек. Тәрбиеші баланың тілдік белсенділігін арттыру үшін әр сабақта жағымды эмоциялық орта қалыптастырады. Сабақ барысында ән айту, би қимылдарын қолдану, жұмбақ шешу, әңгіме құрастыру сияқты әрекеттер балалардың қызығушылығын арттырады.

Ата-анамен бірлесе жұмыс жасау – қазақ тілін үйретудегі табыстың кепілі. Балалар үйде қазақ тілін сирек еститін болса, балабақшадағы тілдік дамудың нәтижесі баяу болады. Сондықтан тәрбиеші ата-аналарға қазақ тілінде кітап оқу, мультфильм көру, қарапайым тұрмыстық сөздерді қолдану жөнінде кеңес беріп, ортақ әрекет ұйымдастыруы қажет.

Тіл үйрету процесінде ұлттық мәдениетті енгізу өте маңызды. Мысалы, ұлттық ойындар («Ақ серек, көк серек», «Арқан тарту», «Тақия тастамақ»), қазақы тағамдар мен киімдер туралы әңгіме, ұлттық мерекелерді өткізу – баланың тілін ғана емес, ұлттық болмысын да қалыптастырады. Осылайша бала тілді үйреніп қана қоймай, өз халқының мәдениеті мен дәстүріне құрметпен қарай бастайды.

Қорыта келгенде, балабақшада қазақ тілін оқыту тиімді болуы үшін тәрбиеші келесі қағидаларды ұстануы қажет:

- Баланың жас ерекшелігі мен психологиялық жағдайын ескеру;
- Ойын, көрнекілік және шығармашылық әдістерді ұштастыру;
- Тілді үйретуде халықтық педагогика мен ұлттық құндылықтарды пайдалану;
- Сабақта жағымды эмоциялық ахуал қалыптастыру;
- Ата-анамен тығыз байланыс орнату;
- Өзінің сөйлеу мәдениеті мен кәсіби деңгейін үнемі жетілдіру.

Осындай жүйелі және шығармашылық жұмыс нәтижесінде балалар қазақ тілін еркін меңгеріп, өз ойын жеткізе алатын, ұлттық рухы биік тұлға болып қалыптасады. Балабақшада берілген сапалы тілдік тәрбие – баланың болашақ білім жолындағы ең берік іргетасы болып табылады.

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУ ДАҒДЫСЫН ДАМУЫ АДИСТЕМЕСІ

Кади́рболатова Жа́наргуль Жа́нарбековна
БҚО, Орал қаласы
№3 “Зерде” бөбекжайы
Тәрбиеші

Мектепке дейінгі тәрбие мен оқыту жүйесінде баланың сөйлеу тілі мен коммуникативтік қабілетін дамыту — ең маңызды бағыттардың бірі. Себебі тіл — адамның ойлау қабілетін, дүниетанымын және жеке тұлғалық қасиеттерін қалыптастыратын негізгі құрал. Баланың сөйлеу тілі неғұрлым ерте және жүйелі дамыса, оның интеллектуалдық, әлеуметтік және эмоционалдық дамуы да соғұрлым нәтижелі болады. Сондықтан тәрбиеші мен педагог баланың сөйлеу дағдысын қалыптастыруда жүйелі, әдістемелік тұрғыдан дұрыс жұмыс жүргізуі қажет.

Мектепке дейінгі шақ — тілдің қарқынды дамитын кезеңі. Бұл жаста бала айналасындағы адамдармен қарым-қатынас жасауға, ойын, пікірін жеткізуге ұмтылады. Егер осы уақытта сөйлеу дағдысы жеткілікті дамытылмаса, кейінгі оқу мен әлеуметтік бейімделу процесінде қиындықтар туындайды. Сондықтан тәрбиешінің міндеті — балалардың жас ерекшелігіне сай тіл дамыту жұмысының барлық түрін тиімді ұйымдастыру.

Сөйлеу дағдысын дамыту әдістемесі бірнеше бағытты қамтиды: сөздік қорды байыту, грамматикалық құрылымды меңгерту, байланыстырып сөйлеуге үйрету, дыбыстық мәдениетті қалыптастыру және тыңдау, түсіну қабілетін жетілдіру. Әр бағыт бір-бірімен тығыз байланыста жүреді. Мысалы, сөздік қор байымай, байланыстырып сөйлеу мүмкін емес, ал дұрыс дыбыстай білмей, сөйлеудің мазмұны бұзылады.

Сөйлеуді дамыту жұмысы күнделікті өмірмен тығыз байланыста ұйымдастырылуы тиіс. Балалармен сөйлесу, әңгімелесу, сұрақ-жауап арқылы қарым-қатынас орнату — тілдік дамудың табиғи жолы. Тәрбиеші әр балаға жеке көңіл бөліп, оның сөйлеу ерекшелігін, белсенділігін, тілдік қорын бақылап отыруы керек. Тіл дамыту барысында баланың эмоциялық жай-күйі де ескеріледі, себебі бала өзін еркін сезінгенде ғана еркін сөйлейді.

Сөздік қорды байыту жұмысы көрнекілік, ойын және тәжірибелік әрекет арқылы жүзеге асады. Мысалы, табиғат құбылыстары, жануарлар, тұрмыстық заттар туралы әңгімелесу кезінде жаңа сөздер үйретіліп, олардың мағынасы түсіндіріледі. Заттың суретін көрсету, оны ұстап көру, сипаттау — сөздің мағынасын есте сақтауға көмектеседі. Сонымен қатар, тақырыптық ойындар мен сурет бойынша әңгімелеу әдісі өте тиімді.

Байланыстырып сөйлеуді дамытуда әңгіме құрастыру, ертегі мен оқиға мазмұнын әңгімелету, сурет бойынша сөйлем құрату әдістері қолданылады. Бұл баланың ой жүйелілігін, сөйлем құрау дағдысын, логикалық ойлау қабілетін дамытады. Тәрбиеші балаларды өз ойын нақты, жүйелі және анық жеткізуге бағыттай отырып, сөйлеудің мәдени нормаларын үйретеді.

Дыбыстық мәдениетті қалыптастыру — тіл дамытудың маңызды саласы. Бұл бағытта дұрыс дыбыстау, дауыс ырғағын реттеу, тыныс алу және дикция жаттығулары жүргізіледі. Балаларға өлең, жаңылтпаш, санамақ, жұмбақ айту арқылы артикуляциялық аппарат жаттығады, дыбыстардың анық айтылуы қамтамасыз етіледі. Тәрбиеші әр баланың сөйлеу кемшілігін байқап, қажет жағдайда логопедпен бірлесе жұмыс істейді.

Сөйлеу әрекетін дамытуда ойын әдісінің орны ерекше. Ойын — баланың негізгі әрекеті, ал сөйлеу — сол ойынның маңызды бөлігі. Рөлдік ойындар, драмалық көріністер, дидактикалық ойындар арқылы балалардың тілдік белсенділігі артады. Мысалы, «Дүкен», «Дәріхана», «Қонақ күту» сияқты ойындарда балалар өзара сөйлесіп, сөйлеу нормаларын тәжірибеде қолданады. Мұндай ойындарда тілдік қарым-қатынас табиғи түрде дамиды.

Балалардың тілін дамытуда көркем әдебиет үлкен рөл атқарады. Ертегілер, өлеңдер, тақпақтар, шағын әңгімелер арқылы баланың сөздік қоры кеңейеді, тілдік ырғақ, әуезділік қалыптасады. Тәрбиеші көркем

шығарманы мәнерлеп оқып, балаларды мазмұнын түсініп, өз сөзімен айтуға баулиды. Бұл тәсіл арқылы балалардың есте сақтау, ой қорыту және сөйлеу қабілеттері жетіледі.

Сөйлеу мәдениетінің қалыптасуына отбасының да ықпалы зор. Ата-аналар баламен жиі сөйлесіп, сұрақ қойып, оның пікірін тыңдап, тілдік қарым-қатынасты қолдап отыруы қажет. Үй жағдайында кітап оқу, бірге сурет қарау, әңгімелесу сияқты қарапайым әрекеттер баланың сөйлеу белсенділігін арттырады. Тәрбиеші мен ата-ананың бірлесе жұмысы — баланың тілдік дамуының кепілі.

Қазіргі уақытта сөйлеу дағдысын дамытуда инновациялық технологиялар да кеңінен қолданылуда. Интерактивті тақта, мультимедиялық бағдарламалар, бейнеәңгімелер мен аудио жаттығулар балалардың қызығушылығын арттырып, тыңдау және айту дағдыларын жетілдіреді. Цифрлық құралдар баланың есту және көру қабілеттерін біріктіріп, есте сақтауын жақсартады. Дегенмен, мұндай технологияларды қолдану дәстүрлі әдістермен үйлесімді болғанда ғана тиімді нәтиже береді.

Сөйлеу дағдысын дамыту жұмысының нәтижелілігі педагогтың кәсіби шеберлігіне тікелей байланысты. Тәрбиеші тіл дамыту ісін шығармашылықпен ұйымдастырып, балалардың жеке ерекшеліктерін ескере білуі керек. Әр баланың тілдік қарқыны әртүрлі: бірі тез меңгерсе, екіншісі баяу қабылдайды. Сондықтан тәрбиеші тіл дамытуда сараланған, жеке тәсілдерді қолдануы тиіс.

Баланың сөйлеу тілі тек сөздік қор мен грамматикалық құрылымнан тұрмайды, ол — ойлау, сезіну, қабылдау, есте сақтау, елестету процестерімен тығыз байланыста дамитын кешенді құбылыс. Сол себепті тіл дамыту жұмысы баланың жалпы психологиялық және танымдық дамуын да қамтуы қажет. Ойын, сурет салу, ән айту, қозғалыс әрекеттері сияқты түрлі іс-әрекеттер тілдік дамуды жан-жақты қолдайды.

Мектепке дейінгі жастағы сөйлеу дағдысын дамытудың түпкі мақсаты — баланы мектептегі оқу ісіне дайындау, яғни өз ойын еркін, жүйелі және дұрыс жеткізе алатын тұлға қалыптастыру. Мұндай бала сабақта белсенді, өз пікірін ашық айтады, оқуға қызығушылығы жоғары болады. Сөйлеу мәдениеті дамыған бала айналасымен тиімді қарым-қатынас жасай алады, өзіне сенімді және жауапкершілігі жоғары болып өседі.

Қорыта келгенде, мектепке дейінгі балалардың сөйлеу дағдысын дамыту — үздіксіз, көпқырлы және мақсатты жүргізілетін педагогикалық процесс. Ол баланың тұлғалық дамуының өзегі болып табылады. Сондықтан тәрбиеші әрбір баланың сөйлеуін дамытуда жүйелі жұмыс жүргізіп, дәстүрлі және инновациялық әдістерді ұштастыра отырып, тілдік ортаны барынша бай әрі қолайлы етуі тиіс. Тіл — тек қарым-қатынас құралы емес, ол — баланың рухани және әлеуметтік қалыптасуының негізі.

БАЛА МІНЕЗ-ҚҰЛҚЫНДАҒЫ ҚИЫНДЫҚТАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ЖОЛДАРЫ

*Айдаралиева Гульсара Жигеровна
БҚО, Орал қаласы
№3 “Зерде” бөбекжайы
Тәрбиеші*

Қазіргі қоғамда бала тәрбиесі мәселесі ерекше назарда. Себебі қоғамның ертеңі — бүгінгі өсіп келе жатқан ұрпақтың адамгершілік қасиеті мен мінез-құлқына тікелей байланысты. Баланың мінез-құлқындағы қиындықтар — тек оның жеке ерекшелігі емес, сонымен бірге отбасы, тәрбие, әлеуметтік орта әсерінің нәтижесі. Сондықтан педагогтар мен ата-аналардың басты міндеті – баланың мінез-құлқындағы ауытқулардың себептерін түсініп, дер кезінде түзету және оң бағытқа бағыттау.

Мінез-құлық — адамның ішкі дүниесінің, сезімдік және ерік-жігерлік сапаларының сыртқы көрінісі. Бала дүниеге келген сәттен бастап мінездің негізі қалана бастайды. Әр баланың темпераменті, психикалық дамуы, тәрбие мен орта әсері мінез-құлықтың қалыптасуына ықпал етеді. Дегенмен, кейбір жағдайларда мінез-құлықта түрлі қиындықтар мен ауытқулар байқалуы мүмкін. Олар: қиқарлық, тәртіпсіздік, тұйықтық, агрессия, өтірік айту, өзіне сенімсіздік, қорқақтық, қыңырлық сияқты мінез көріністері.

Мінез-құлықтағы қиындықтардың пайда болуына көптеген себептер әсер етеді. Біріншіден, отбасындағы тәрбие стилі — ең басты фактор. Егер ата-ана баламен дөрекі сөйлесіп, жиі жазалап, мейірім мен қолдау көрсетпесе, балада қорқыныш, ашу немесе қарсыласу сезімі туындайды. Екіншіден, тәрбиешілер мен мұғалімдердің әділетсіз көзқарасы баланың өз-өзіне деген сенімін әлсіретіп, агрессияны күшейтуі мүмкін. Үшіншіден, орта мен құрдастар тобының әсері де маңызды. Егер бала ұжымда өзін қабылданбаған сезінсе, ол не тұйықталып қалады, не өз мінезін агрессия арқылы білдіруге тырысады.

Бала мінез-құлқындағы қиындықтармен жұмыс жүргізу үшін ең алдымен оның психологиялық ерекшелігін, жеке дара қасиетін және отбасындағы жағдайын зерттеу қажет. Педагог пен психолог бірлесе отырып, бала мінезінің ерекшеліктерін анықтайтын бақылау, әңгіме, ойындық диагностика тәсілдерін қолданады. Баланың мінезіндегі жағымсыз көріністердің артында әрдайым белгілі бір себеп бар екенін ұмытпау керек. Тәрбиеші немесе ата-ана сол себепті тауып, оны жоюға бағытталған жұмыс жүргізгенде ғана оң нәтиже береді.

Балаға қатысты қандай да бір түзету жұмысын бастамас бұрын тәрбиеші оның ішкі әлеміне енуге, сенім артуына жағдай жасау керек. Бала өзін тыңдайтын, түсінетін және қабылдайтын адам бар екенін сезінуі тиіс. Эмоциялық қолдау мен жылы қатынас — мінез-құлықты түзетудің басты тетігі. Егер педагог баламен жиі сөйлесіп, оның ойы мен сезіміне мән берсе, бала біртіндеп ашылып, агрессия немесе тұйықтық белгілері азая бастайды.

Мінез-құлықтағы қиындықтарды түзету жұмысы көбіне жеке және топтық форматта жүргізіледі. Жеке жұмыс барысында тәрбиеші балаға ерекше назар аударады, оны тыңдайды, мінез-құлқындағы мәселелерді талдап, бірге шешім іздейді. Топтық жұмыс кезінде балалар бір-бірімен қарым-қатынас орнатуға, өзара сыйластық пен түсіністікке үйренеді. Мұндай жағдайда ойын әдістері, психологиялық жаттығулар, рөлдік ойындар ерекше тиімді.

Ойын терапиясы — мінез-құлықтағы қиындықтарды жеңудің ең тиімді әдістерінің бірі. Бала ойында өз эмоциясын, қорқынышын немесе ренішін бейсаналы түрде шығарады. Мысалы, агрессивті балаға қуыршақтармен, жануарлар бейнесімен ойнау ұсынылады; ол арқылы өзінің ішкі сезімін қауіпсіз түрде көрсетеді. Ал тұйық балаға шығармашылық ойындар, сурет салу, ертегі құрастыру сияқты еркін әрекеттер

ұсынылады. Мұндай ойындар баланың эмоциялық шиеленісін азайтады және өзін еркін сезінуге мүмкіндік береді.

Сонымен қатар, ертегі терапиясы да жақсы нәтиже береді. Балалар ертегі кейіпкерлері арқылы өзін таниды, жақсы мен жаманды айыра біледі, өз мінезіне сын көзбен қарауға үйренеді. Тәрбиеші балалармен бірге ертегі тыңдап, оны талқылап, жағымды мінез иелерін үлгі ретінде көрсетуі қажет. Ертегідегі әділдік, батылдық, достық сияқты құндылықтар баланың ішкі дүниесіне әсер етіп, мінезін реттеуге ықпал етеді.

Мінез-құлықтағы қиындықтармен жұмыс жүргізудің тағы бір маңызды әдісі — эмоцияны басқаруға үйрету. Балалар көбіне өз сезімдерін түсінбей, оларды ашу немесе жылау арқылы білдіреді. Мұндайда тәрбиеші эмоцияларды тануға, атауға және оларды реттеуге үйретеді. Мысалы, «қазір сен ренжідің бе?», «не үшін ашуланып тұрсың?» деген сұрақтар баланың өз сезімін түсінуге көмектеседі. Бұл әдіс арқылы бала өзін бақылауға және өз әрекетіне жауап беруге үйренеді.

Қиын мінезді балалармен жұмыс барысында жазалау емес, ынталандыру мен мадақтау әдістері басым болуы керек. Мадақтау — баланың өзін-өзі бағалауын арттырады және дұрыс мінез-құлықты қалыптастырады. Тіпті кішкентай жетістіктің өзін атап өту баланың бойында «менің қолымнан келеді» деген сенім тудырады. Ал жазалау әдістері, әсіресе ұрып-соғу немесе қорлау түрінде болса, керісінше, баланың бойындағы қорқынышты күшейтеді және агрессияны арттырады.

Мінез-құлықтағы қиындықтармен жұмыс тек баламен шектелмей, отбасымен бірлесе жүргізілуі тиіс. Көп жағдайда баланың жағымсыз мінезі ата-ананың бір-бірімен қарым-қатынасына, үйдегі психологиялық атмосфераға байланысты болады. Сондықтан тәрбиеші ата-анамен тұрақты байланыс орнатып, оларға психологиялық-педагогикалық кеңес беріп отыруы қажет. Ата-аналарға баламен сөйлесудің дұрыс тәсілдері, мейірімділік пен түсіністік атмосферасын қалыптастырудың жолдары түсіндіріледі.

Отбасында баламен көп сөйлесу, оны тыңдау, ортақ уақыт өткізу — мінез-құлықтағы қиындықтардың алдын алады. Бала өзін сүйікті әрі маңызды тұлға ретінде сезінсе, оның бойында ашу, агрессия немесе қорқыныш сезімдері азаяды. Тәрбиедегі ең басты қағида — баланың тұлғасын құрметтеу және оның пікірін ескеру.

Педагогикалық тәжірибеде кейде бала тәртібін тек сыртқы бақылаумен бағалау жеткіліксіз. Сол себепті тәрбиеші эмпатиялық көзқарас қалыптастыруы тиіс — яғни баланың орнында болып, оның сезімін, уайымын, ойлау жүйесін түсіне білу. Бұл тәсіл педагогқа баланың шынайы қажеттілігін анықтауға мүмкіндік береді. Мысалы, агрессивті бала назар аударуды қалайды, ал тұйық бала — қорқыныштан қорғанады. Осындай ерекшеліктерді түсінген педагог дұрыс әдіс тандап, жеке ықпал жасай алады.

Қиын мінезді балаларға қатысты қолданылатын тиімді әдістердің бірі — жағымды үлгі көрсету. Бала ересектердің әрекетін қайталай отырып үйренеді. Егер педагог пен ата-ана өз іс-әрекетімен сабырлылық, сыйластық, жауапкершілік танытса, бала да осы қасиеттерді бойына сіңіреді. Керісінше, ересектердің ашушандығы мен дөрекілігі бала мінезінде де көрініс табады. Сондықтан тәрбиеші мен ата-ананың жеке мәдениеті, өз мінезін басқаруы үлкен маңызға ие.

Мінез-құлықтағы қиындықтарды түзетуде шығармашылық әдістер — сурет салу, жапсыру, музыка тыңдау, би, сахналық көріністер — жақсы нәтиже береді. Бұл әдістер балаға өзін сөзсіз түрде білдіруге, ішкі шиеленісті жеңуге және эмоциясын реттеуге көмектеседі. Әсіресе, ұялшақ немесе тұйық балалар үшін шығармашылық әрекет — ішкі әлемін ашудың ең қолайлы жолы.

Қиын мінезді балалармен жұмыс ұзақ және жүйелі болуды талап етеді. Тәрбиеші баланың әрбір жетістігін бақылап, оның дамуын уақытылы бағалап отыруы керек. Алғашқыда нәтиже бірден байқалмаса да, тұрақты жұмыс пен жылы қарым-қатынас біртіндеп оң өзгерістер әкеледі.

Қорыта айтқанда, бала мінез-құлқындағы қиындықтармен жұмыс істеу — педагогикалық шеберлік пен психологиялық сауаттылықты қажет ететін күрделі, бірақ өте маңызды процесс. Мұндай жұмыстың басты қағидасы — махаббат пен түсіністік. Балаға сенім артып, оның бойындағы жақсы қасиеттерді көре білу — кез келген тәрбиелік түзетудің негізі. Әр бала — қайталанбас тұлға, оған дұрыс бағыт берілсе, оның мінезіндегі қиындықтар біртіндеп жойылып, қоғамға бейімделген, мейірімді және жауапкершілікті тұлға қалыптасады.

АБАЙ ҚҰНАНБАЙҰЛЫ ӨЛЕҢДЕРІНІҢ ТӘРБИЕЛІК МӘНІ

Тоқранбет Гаухар Таңсықызы

Кентау қаласы

Б.Момышұлы атындағы №12 жалпы білім беретін мектеп

Қазақ тілі және әдебиеті пәні мұғалімі

А.Құнанбаев – ұлы ақын, қазақ жазба әдебиетінің негізін қалаушы, орыс әдебиеті мен қазақ әдебиеті байланысын орнатқан алтын көпір. Қазақ поэзиясының кемеңгер ақыны - ұлы Абай атамыздың жақұт жырлары мен ғибратқа толы қара сөздері – күллі әдебиет тарихында бұрын-соңды болмаған ірі құбылыс. Ақынның қай туындысын алмасақ та педагогикалық ой-пікір мен тәлім-тәрбиенің, даналық пен өмірлік сабақтың ұштасқан қайнар көзі екенін аңғарамыз.

Оның әрбір өлеңі балаға жан-жақты тәрбие беруді ойластырады. «Ғылым таппай мақтанба», «Сабырсыз, арыс еріншек», «Әсемпаз болма әрнеге», «Бойы бұлғаң» өлеңдері балаларды ғылым-білім үйенуге шақырып, адам бойында кездесетін жақсы, жаман қасиеттердің жігін түсінуге жетелейді.

– Әсемпаз болма әрнеге,
Өнерпаз болсаң арқалан,
Сен де бір кірпіш дүниеге

Кетігін тап та, бар қалан, – деп жас ұрпақтың белгілі бір өнер үйреніп, пайдалы іспен шұғылданыуын, адал еңбекпен нан табуын уағыздайды. Ол үшін қайырымдылық пен адалдық, қайрат пен ақыл керек екенін тағы ескертеді. «Ғылым таппай мақтанба» өлеңінде адам бойында болуы тиіс бес асыл қасиетті және бойымызды аулақ ұстар бес жаман істің аражігін ажыратып береді. Бос күлкі, өтірік, өсек, жалқаулық, дүниені босқа шашу, мақтаншақтықтың түбі жақсылыққа апармайтынын түйіндесе; рақымшылық, терең ой, талап, еңбек, барға қанағат ету қасиеттерінің адамға қажеттігін аңғартады. «Адам болам» деген адамзат баласы жаманынан жиреніп, жақсысынан үйренуі тиіс екендігін кесіп айтады.

Өйткені, бойында жақсы қасиеттерің болмаса, ғылым үйренудің түкке тұрғысыз дүние екенін дәлелдейді. «Өлең - сөздің патшасы» өлеңінде тіл тазалығын сақтау, бөтен сөзбен тілді ластамау қажет дейді. Өлең зор тәрбиелік мәнге ие, сонымен қатар бүгінгі таңның жаһандық мәселесін де көтеріп отырғаны сөзсіз. «Жігіттер, ойын арзан, күлкі қымбат» өлеңінде құрмет, қадір, сый, жолдастық, сұхбаттастық, талаптылық ұғымдарының мәнін ашады. Бос күлкі, кісі артынан сөйлеу, ғайбаттаудың тек адам қасиетіне ғана емес, адамның сыртқы бейнесіне де зор нұқсан келтіретінін көрсеткен. Іс-әрекеттің орынды, үйлесімді болғаны, жолдастықтың беріктігі, тілдесімнің анықтығы, құрбылардың түсінісе білуі сияқты өмірлік тақырыптар Абай заманынан бүгінгі күнге дейін өз өміршеңдігін бір жоғалтқан емес. Бұдан Абай өлеңдерінің заманауилығын, жаһандығын, дербестігін көреміз.

Мектепте оқу-тәрбие үрдісінде Абай мұрасын қолдану өсіп келе жатқан ұрпақтың ақыл-парасаты биік болуына, мінез-құлқы, іс-әрекетіне ықпалы зор екені даусыз. Абайдың педагогикалық көзқарасындағы басты нысаны «Атаның баласы болма, адамның баласы бол» деп жас буынды елдің, халықтың қамын ойлайтын, адал қызмет ететін ұрпақ болуға шақырады.

– Болмасаң да ұқсап бақ,
Бір ғалымды көрсеңіз.
Ондай болмақ қайда деп

Айтпа ғылым сүйсеңіз, – деп ұрпағына даналық ақылын айта отырып, талапты болуға, жақсыдан үлгі алуға, ғылым, білім үйренуге үндейді.

Ұлы Абай балалар мен жеткіншектерге эстетикалық тәрбие беруде халық мұрасының тәрбиелік күшін жоғары бағалаған. Өзінің өлеңдері мен қара сөздеріне халықтың мақал-мәтелдерін, нақыл сөздерін салт-дәстүрлерін орынды пайдалану арқылы балалар мен жеткіншектердің болмысқа деген эстетикалық-көзқарасының, талғамының, сезімінің қалыптасуына ықпал етті. Абай өз өлеңдерінде мақсатын, ішкі-жан сырын, ешбір бүкпесіз жайып салады. Абай эстетикалық тәрбиенің құралы ретінде халық музыкасының маңызына да тоқталады.

Әр заманда момынның жоғын жоқтап, мұңын тындап, жағдайын жасауға тырысқан халық перзенттері ғаделет, рахым, қайрат, қажыр иелері болған. Абай сөздерінде ондай кісілерге тән қасиеттер мыналар: махаббат, шапағат, нысап, мархама, таза пиғыл, мағрифат, көкірегі-көнілі тірілік, имандылық, мұсылмандық, еңбекқорлық, адалдық, ұяттылық, бауырмалдық, мейірімділік, сезімталдық, ақылдылық. Адамшылық, адам табиғатына сай болу үшін ғашықтықтан туады.

Бірінші, дүниені, адамның өзін жаратқан Аллаға ғашықтық. Ғылым алланың бір сипаты болғандықтан, ғылымға ғашықтық. Алланың жолы хақиқат болғандықтан, хақиқатқа, растыққа ғашықтық. Ал егер мал, мақтан, қадір, сый, құрмет, алланың ықрарымен, адамды өзі іздеп тапса, ол адамды бұзбайды, керісінше адамдыққа көрік береді. Сондықтан да халқымыздың ділін, яғни, менталитетін, дінін, тілін сөз қылғанда, тағылым іздегенде Абайдан алшақ кету қиын. Қазақ бүгін өз табиғатын сонау Абай арқылы түсініп отыр.

Сонымен Абай философиясының өзегі адам мәселесі болып, адамның өмір сүру тәсілі, тіршілік ету ерекшеліктері, діні, ділі, білімі, мінез-құлқы, мұрат-мақсаты және де басқа тылсым сырлары сарапқа салынып жатса, мұндай дүниетанымнан өмірмәнділік сипат іздеу біздің рухани тәуелсіздігіміздің бір көрнісі дер едік.

Ұлы ақын өзінің 38-қара сөзінде: «Күллі адам баласын қор қылатын үш нәрсе бар, сонан қашпақ керек» деп үйретеді. «Әуелі – надандық, екіншісі – еріншектік, үшіншісі – залымдық. Надандық – білім, ғылымның жоқтығы, дүниеде еш нәрсені оларсыз біліп болмайды. Еріншектік – күллі дүниедегі өнердің дұшпаны, талапсыздық, ұятсыздық – бәрі осыдан келіп шығады. Залымдық – адам баласының дұшпаны» дейді. Түсіне білген адамға астары терең осы сөз өз еңбегімен күн көруді, кісі ақысын жемеуді, арамдықтан бойын аулақ ұстауға тәрбиелейді.

– Болмасаң да ұқсап бақ,

Бір ғалымды көрсеңіз.

Ондай болмақ қайда деп

Айтпа ғылым сүйсеңіз, – деп ұрпағына даналық ақылын айта отырып, талапты болуға, жақсыдан үлгі алуға, ғылым, білім үйренуге үндейді.

Қорыта айтқанда, ақын өлеңдерінің қай-қайсысын алып қарасақ та, олардың барлығы адам баласын ойландырмай қоймайтын өсиет-өнеге толы. Сондықтан да Абай өлеңдерінде тәрбиелік арналар аса мол деп сеніммен айта аламыз.

USING E-LEARNING TECHNOLOGIES IN A FOREIGN LANGUAGE TEACHING

*Желеубай Анар Болатқызы
Жамбыл облысы, Жамбыл ауданы, Ащыбұлақ ауылы
Қалқабай Сартбаев атындағы орта мектебі
Ағылшын тілі пәні мұғалімі*

Introduction

Awareness of the need to speak at least one foreign language has come to our society. Any specialist, if he/she wants to succeed in his/her field, knowledge of foreign language is vital. Therefore, the motivation to study it increased sharply. However, the difficulties in foreign language mastering, especially in a mass school, did not decrease. Still, the main ones are: the lack of active oral practice per student of the group, the lack of the necessary individualization and differentiation of training.

Unfortunately, almost all FL textbooks do not take into account these features of the subject and are developed in terms of a certain average student. It is possible and necessary to compensate for this drawback due to the methods, approaches and training technologies developed in the methodology.

Personal-oriented training

The graduate of school has to have the necessary knowledge, abilities, skills, to carry out different types of activity, to be able to use new information technologies, to be ready to cooperation, seeking to avoid and overcome the conflicts. All this can be achieved only with a personal-oriented approach to education and education, when the needs and opportunities of the student are taken into account. A personal-oriented approach affects all components of the educational system and the entire educational process, contributing to a favorable environment.

A personal-oriented approach involves flexibility in defining goals, takes into account the personal interests of schoolchildren and their individual characteristics, and creates the prerequisites for greater learning performance. In this approach, special relations are created between students and the teacher, between students themselves, diverse teaching and educational environments are formed, often with an exit from the classroom and school.

Personal-oriented learning includes project method, collaborative learning, contextual learning, intensive learning, and multi-level learning.

Project method

Methods and, accordingly, technologies of a personal-oriented approach in teaching foreign languages include the project method. The project method, also known as the problem method, arose in 1920 in the United States. It is usually associated with the ideas of a humanistic direction in the philosophy and education of the American philosopher and teacher J. Dewey, as well as his student V.H. Kilpatrick. In Russia, the ideas of project training arose almost simultaneously with the development of American teachers. Under the leadership of the Russian teacher S.T. Shatsky in 1905, a small group of employees was organized, trying to use design methods in teaching practice. In 1931, the method was condemned. The project method is a set of educational techniques that allow you to solve a particular problem as a result of independent actions of students with the mandatory presentation of these results. Project technology includes a set of research, search, problem methods, creative in its essence.

It is known that the study of a foreign language contributes significantly to general development. The method of projects is the essence of a developing, personally oriented nature of training. The quiz conducted in foreign language lessons, in our opinion, is a synthesis of the creative, research and information method of projects. Quiz as a method of a research project gives students the opportunity to participate in a research search. The quiz gives the teacher the opportunity to informal contact with students who are easier and more accessible to him when they are busy with something interesting, helps to build trusting relationships, build communication on the basis of a friendly location.

Multi-level training

A person is so multifaceted that it is sometimes very difficult to take into account possible turns in his development. Based on tests for individual subjects, create groups of different levels: “A”, “B”, “C”. The guys continue to study in their classes, but they go to their groups for lessons in individual subjects. Throughout the training, there is a system of credits and verification work, at any time, if the student shows higher results and expresses a desire to move to another group of higher levels, he/she will be given this opportunity. By the age of 14, children can well determine their capabilities and abilities in various subjects. Practice shows that teachers have long recognized the need for a differentiated approach to learning so that more time can be devoted to lagging students, without losing sight of the rest, creating favorable conditions for everyone and everyone, in accordance with their abilities and capabilities, their mental development and character.

By different levels of education, we mean such an organization of the educational process, in which each student has the opportunity to master the educational material in individual educational subjects of the school curriculum at a different level, but not lower than the basic one, depending on his abilities and individual characteristics. At the same time, his/her efforts to master this material and its creative use are taken as a criterion for assessing the student's activity.

Computer technology

Didactic properties and functions of telecommunications:

- the ability to quickly transmit information of any volume, type (visual, graphic, sound, static, dynamic, multimedia) to any distance;
- storing this information in the computer memory for a desired period of time;
- interactivity capability;
- the possibility of organizing electronic conferences, audio and video conferences;
- access to various sources of information, including remote ones;
- possibility of dialogue with any e-mail partner;
- the possibility of requesting information on any matter of interest through electronic conferences;
- the ability to transfer the materials received to your floppy disk and print them;
- the possibility of organizing electronic conferences, including in real time.

Using the Internet in FL training

To teach FL is to teach communication, transmission and perception of information. There are three areas in which the Internet can take FL training to a new level. This is communication, information and publication. Communication is carried out using e-mail, huge layers of information are enclosed on the world wild web, publication can be carried out by creating its own page on the Internet.

In principle, all this can be done without the Internet. You can communicate using letters and by phone, go to the library for information, and publish your works in magazines and newspapers. But the Internet is making a new change in these areas. Communication is facilitated and accelerated, information is made available, and Internet publishing has a wider audience. From a didactic point of view, the advantage of the Internet over traditional means of learning lies primarily in the accessibility and relevance of authentic materials, as well as in facilitating and accelerating international communication.

A methodology for teaching a foreign language using the Internet is currently being developed. There are supporters of the idea of FL teaching only using the Internet, without traditional work with a textbook. But most teachers prefer to use the Internet along with traditional learning tools, integrating it into the educational process.

Internet as a source for more information

The easiest way to use the Internet is to use it as a source of additional materials for the teacher in preparation for the lesson. Materials can be printed and then used in a traditional class. Of course, in this case, only part of the Internet is used. But even with this use of the Internet, FL training changes: the Internet user gets access to current and authentic information which is difficult to select from other sources. For example, you can use site materials in your work <http://www.inopressa.ru>. This site presents translations of the most interesting articles about Russia from foreign newspapers. Directly from this site you can access the original of these articles and get parallel texts in Russian and foreign languages. This increases the interest of students, increases their motivation to learn the language.

You can also use additional exercises from the site to repeat the material of the lesson.

Using the Internet on the lesson

The most comprehensive features of the Internet are revealed when using it directly in a student or school audience. Ideal conditions for such work are the availability of a computer class with an Internet connection.

The use of the Internet in the lesson should not be an end in itself. In order to correctly determine the place and role of the Internet in language education, you first need to find clear answers for yourself: for whom, for what, when, in what volume it should be used.

There is little point in using the Internet at the beginning of language training. During this period, the role of training exercises is great. In this sense, the Internet does not offer any new opportunities compared to the textbook. In courses for beginners, exercises to fix grammar and vocabulary are quite traditional: wildcard exercises, texts with spaces (Lückentexte), etc. Actually, these are the most ordinary exercises, the difference is that students see them not on paper but on the monitor. True, a positive point in this type of task is that in many cases you can immediately find out whether an exercise has been correctly completed. However, the question “Why is this wrong and how will it be right?” should be answered by the teacher.

It is ineffective, in my opinion, to use the Internet for training and at a more advanced stage. Exercises for the advanced stage have all the same disadvantages as exercises for the initial stage.

E-mail projects

Written communication for better mastery of a foreign language has long been known. The Internet and here presents new opportunities. There are two types of written communication on the Internet: synchronous (Chat) and asynchronous (E-mail).

Synchronous communication is something between written and oral. Its participants exchange written messages, but do so in real time and use the language characteristic of oral communication. Chat is more suitable for individual language learning, while in the audience this type of activity is difficult to organize. In addition, to participate in this type of communication, you need to speak the language at a rather high level.

Asynchronous written communication allows you to work more carefully on text than with spontaneous communication. The ability to think through, correct, rewrite your text is especially important for beginners.

Communication by e-mail is best done in the form of e-mail projects. A successful project can be if it is well planned. The topic is interesting and corresponds to the level of training of participants.

As a rule, E-mail projects are carried out with the participation of two or more groups of students from different countries for which the language used is foreign, and not native. The participation of native speakers is impractical, since a linguistic, and therefore meaningful level of communication can hardly interest them.

When conducting an E-mail project, the planning phase is very important. First you need to find partners and discuss the topic with them. Then the time frame of the project is determined, that is, its duration, start and end. It is necessary to agree on how often the exchange of letters will occur. You must also decide which product you plan to receive at the end of the project.

The benefit of E-mail projects is that they make it possible to communicate in a foreign language with real partners. It is important for students that texts are not written for the teacher in order to demonstrate their knowledge and get an assessment for it, but for peer partners in order to convey interesting information to them or discuss current problems. This is followed by a more responsible attitude to the texts produced. The language competence of students is expanding and the motivation for further learning of the language is increasing.

Dialogue of cultures

Knowing other languages, a person gets the opportunity to cross the border of his/her native culture and meet with other cultures. There is a dialogue of cultures.

Foreign language is an integral part of cultural education. The task of cultural education, including those projected into a foreign language, is to create conditions in which the human person can manifest himself in all his diversity and self-determination, conducting dialogue in the culture horizon. Personality lives only in its appeal to others, in the perception of another in attention to another, in communication with another (or itself as another). So, the person is where there is dialogue.

All methods, techniques and means of teaching a foreign language in the context of cultural dialogue are aimed at learning and understanding the new culture. In turn, such installations create the need to ensure the organization of the educational process that would contribute to the formation and development of the student's personality.

The basis of teaching a foreign language in the context of a personal-activity approach should be not only and not so much the memorization of information, but also the active participation of students in the acquisition of knowledge, the formation of their ability for independent productive activities in a foreign language. This allows you to use a series of creative tasks, role-playing games, situations, etc.

The process of knowing, understanding, recognizing a new culture is very difficult. Since the student often considers the cultural phenomena of another people from the point of view of an internal perspective, through the prism of his own culture, it becomes clear why gross mistakes are made, sometimes disrupting the process of communication, and sometimes making it simply impossible. According to the well-known remark of the German researcher G. Fischer, in this case we are dealing with the so-called “country-science interference”.

When teaching foreign languages in the context of dialogue of cultures, unlimited educational opportunities arise if the foreign language is used as a means of introducing students to the spiritual culture of other peoples and knowing reality through foreign-language communication as a way of self-knowledge and self-expression of the person in the process of communication.

Studying authentic texts, reading newspapers and magazines in a foreign language, listening to audio cassettes, watching videos introduces students to the culture of another people, helps to identify similarities and differences in the culture of the two peoples, gives students the opportunity to take a different look at the problems of their peers in the country of the language studied, get acquainted with the specifics of the mentality of the people, morals, customs, style of life of the country of the language studied.

When learning a foreign language in the context of dialogue of cultures, one should proceed from the principle of equality of all human cultures (L. Goetze). This thesis, however, does not in any way diminish the autonomy of the culture of any people and at the same time helps to avoid ethnocentrism, that is, a sense of superiority of one's own language and culture.

The teacher should take a position in the process of pedagogical activity in which he/she will educate students about respect for the culture of another people, give an objective assessment of the phenomena of the culture of another people, awaken students the desire to learn as much as possible about the country of the language studied, taking into account the possibilities of mutual enrichment of cultures. Only then will it be possible to talk about a dialogue of cultures in the broad sense of the word, involving mutual understanding and mutual enrichment.

Anyone who wants to know a foreign language and use it correctly should, first of all, know the world of people who speak this language.

Conclusion

In modern education, there is an increasing emphasis on working with information. It is important for students to be able to independently extract additional material, critically understand the information received, be able to draw conclusions, argue them, having the necessary facts, and solve emerging problems. Working with information on FL, especially given the opportunities offered by the global Internet, is becoming very relevant. These are general educational intellectual skills that are acquired not only in the lessons of FL and here the teacher's help will be to select and use technologies in their practice that are focused on such activities.

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ БАЛАЛАРДЫҢ СӨЙЛЕУІНІҢ ДАМУЫНА ӘСЕР ЕТЕТІН ТАКТИЛЬДІ ОЙЫНДАРДЫҢ НЕЙРОПСИХОЛОГИЯЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ

Тұрарбек Салтанат Мұратбекқызы

Алматы қаласы

Қазақ Ұлттық Қыздар Педагогикалық Университеті КеАҚ құрамындағы кәсіби білім беру колледжі

Педагогика/Психология пәні оқытушысы

Нейропсихологиялық түзету әдістері әр балаға жеке таңдалады. Бұл әрекетті орындау үшін, біз деректердің жүйелі талдау жүргізілді. жоғары функцияларын құрылымдық ерекшеліктерін бастап дамуында бұзылуы оқытушылық жұмыс бағытына байланысты болады. (А. Р. Lurii тұжырымдамасына сәйкес) үш функционалдық блоктар ми өкілдіктері негізінде жүзеге балалық нейропсихологиялық диагностикалау және түзету. Ерекше көңіл шарда өзара іс-қимыл құру аударылады.

Танымдық саласын дамыту

Оның қалыптасуы өмірінің алғашқы күндері басталады. алғашқы кішкентай адам отбасы (үй) өмір енгізілген. Мұнда ол сезіну үлкен соманы алады: ол айналасындағыларға көреді, ол беріледі, ол, органға түрлі жанасуын сезінеді дауыстарын естиді, шуды, т.б. Бұл балалардың түрлі жастағы психикалық даму әркелкі болып табылатыны белгілі .. Мысалы, 1,5-2 жылда ең қарқынды автомобиль функцияларын қалыптастыру. Осы жастағы бала, олардың органдармен, объектілермен жеңе үйренеді. 1.5 жылдан кейін, сөйлеу дамуын белсендірілген. Бала фраза сөйлеуді дамыту, сұрақтар мен сөз құру кезеңі жүреді, лексиканы салуды бастайды. Әрбір функция ол ең қарқынды дамып отырған кезде сезімтал жасқа сәйкес келеді. оны қалыптастыру кейін, ол психикалық процестердің күрделілігі мынадай дамыту үшін негіз ретінде әрекет бастайды.

Origin церебральды блок

Ол энергия саналады. Бірінші блок, жүйке жүйесінің қалаған үнін қамтамасыз сергектену оңтайлы жағдайын сақтауға көмектеседі. ағзаның қалыпты қызмет тек оның тұрақты жұмыс болса мүмкін. ми бірінші блок функцияларын жатқан бұзылуы бала, міндеттерді жүзеге асыру үшін кез келген қызметті жүзеге асыруға, ойнауға мүмкіндік бермейді.

Бұл ми энергоблок қызметінің бұзылысының негізгі белгілері болып табылады. Мұндай жағдайларда, бала ол пайыздық қоршаған емес, пассивті болып табылады. Оның танымдық және моторлы белсенділігі аз. Мұндай жағдайда шешуші маңызы балалық нейропсихологиялық түзету еді. Жаттығу эмоционалдық және сенсорлық (тактильном, есту, көру) ауданы, бойынша тірек-қозғалыс белсенділігін ынталандыруға бағытталуы тиіс. Ойындар бала ырғақты қозғалыстар болуы тиіс ұсынды. Бұл жағдайда, ол эмоционалдық нығайтуға сенімді. ынталандыру үшін, сондай-ақ ароматерапия, массаж, су терапия қолданылады. Баланың өсіп қызметімен жеке сезім, және олардың барған күрделі жүйелерді ғана емес, ұсынылатын болады. балалық нейропсихологиялық түзету ынталандыру негізіне алынады негізгі элементтері - белгілі бір ырғағы сақтауға баланы талап жаттығулар. Мысалы, ол т.б., берілген температурада музыкалық сүйемелдеумен жаяу Барабан тректерді туралы алысын түрту және мүмкін. бала ырғағы ұстап үйренген соң, ол олардың жылжуын жұмысқа берілді. Нәтижесінде, ол өзгертулерін таңдау және тиісінше әрекет тырысады. Қағаз, сондай-ақ жан-жақты нейропсихологиялық түзету (AV Семенович бағдарлама) қамтиды әдістерін пайдалану керек. Бұл, атап айтқанда, мыналарды қамтиды дұрыс тыныс қалыптастыруға бағытталған іс-шараларды қамтиды байыту үшін баланың оң энергетикалық фондық арт-терапия әсер етті.

Ақпараттық церебральды блок

Ол, қабылдау, өңдеу және ақпаратты сақтау үшін жауапты болып табылады. дене қызметі талдағышы құрылымдар тұлға, есту қараңыз, есте және жаңғыртуға ақпаратты және қолданыстағы деректермен оны салыстыруға мүмкіндік береді. Осы құрылғының бұзу жаман сәйкестендіру суреттер немесе нақты объектілерін көрсетілген. Ауыр жағдайларда, бала тіпті ойыншықтар немесе тұрмыстық нысандар оған таныс танымауы мүмкін. бұзушылықтар дыбыстық қабылдау жатады, онда ол нашар кеңістікте бағдарланған, ол

жариялайды пән, сәйкес дыбыс көзін анықтау мүмкін емес. Балада тактильді бұзушылықтар органның көзқарасы бұрмаланған құрылған кезде, ұсақ және жалпы моторикасын дамыту бәсеңдемейтін. Ол сондай-ақ істен атап өтті қозғалыстар үйлестіру.

Есту қабылдау бұзылыстары

Бұл жағдайда, психикалық дамуы тежелген балалардың нейропсихологиялық түзету жұмыс орны айырмашылықты қамтиды:

табиғат вербальды емес дыбыстар. ойын барысында мұғалімі т.б. құлайтын заттар соққы, есіктерін сықырлаған, су шу баланы енгізеді, және. Барлық осы бала өз жасауға және орнатуға болады естіледі, сондықтан іс-қимыл және шу арасындағы байланыс. Осы ауқымды есту қабылдау арттыру қажет кейін. Балалар т.б. музыкалық аспаптар немесе ойыншықтар дисконттауға және. дыбыстарды контрасты сөзі. Балалар, әр түрлі шуды және сөйлеу мүдделі болуы мүмкін ажырата білу. Ол әлі күнге дейін толығымен сөздер мен сөз тіркестерін түсіну, бірақ қазірдің өзінде текті дыбыстарды ажырата жағдайы мүмкін емес. Мысалы, ересек сөзінде - сәйкес және дауыссыз. Бала оны жылан (дыбыс «Sh-III-III») немесе ұшақ («OO-OO-OO») жақындап, сұраса болады. Бұл міндет күрделі кейін. Бала бір-біріне дыбыстарды жақын ажырата үйренеді. Содан кейін сыныпта ол қарапайым слогов («ай», «би-би», т.б.) оқылады бастайды ойын, енді. Толығырақ қиын бала бір дыбыс ерекшеленеді сөздерді түсінуге үйренеді онда міндеті болып табылады.

Ойын арқылы баланың сөздік қоры дамып, ауызша сөйлеу машығы өзгереді, таным белсенділіктері қалыптасып, ақыл – ой процесі өсіп – жетіледі, түрлі адамгершілік қасиеттерді бойына сіңіреді. Олармен ойынның әр түрін ұйымдастыра отырып, бір – біріне деген қайырымдылық, мейірімділік, достық, жолдастық, бауырмалдық, ортаны сыйлау сезімдеріне тәрбиелеуге болады. «Адам өркениетті болуы үшін балалық шақты бастан кешуі міндетті, егер ойын мен қызыққа толы балалық шақ болмаса, ол мәңгілік жабайы болып қалар еді», — деп К. Чуковский бала денесінің дамуы мен ой – дүниесінің өркен жаюы ойынға тікелей байланысты екенін атап көрсеткен.

Сөйлеу қабілетін қалыптастырып, сөздік қорын дамыту мақсатындағы ойындар «Бұл не? Қалай аталады?» әдістемелік ойынын өткізу үшін әр түрлі суретті 25 — 30 карточка дайындап, балаға жеке — жеке көрсетіп, суреттің атауын сұрау керек. Бала ойынға белсене араласып, жарыса жауап беріп жатады, яғни баланы сөйлету, сөздік қорын дамыту. Нәтижесі картаға түсіріледі. Келесіде жоспар бойынша одан күрделірек ойын: «Сурет бойынша әңгіме құрастырайық», «Жалғастыр» ойындары ойнатылады. Әр ойын – тапсырманың нәтижесі балл түрінде картаға түсіріліп отырылады.

Сондай — ақ, кімде – кім баланың тіл қабілетін дамытқысы келсе, ең алдымен оның ой қабілетін дамытуы тиіс», — деп атап көрсеткен болатын. Осыған байланысты ойлау қабілетін арттыруға арналған «Сен білесің бе?», «Бұл қай кезде болады?», «Суреттерді аяқтайық» ойындары, зейінді қалыптастырып, дамытуға арналған «Не өзгерді?», «Түймелер», «Жұпты суреттер» ойыны, қабылдау қабілетін дамытуға арналған «Пирамидалар, жинағыштар, таяқшалар» «Кубиктер», «Таңғажайып дорба», есте сақтау қабілетін арттыруға арналған «Суреттерді есінде сақта», «Түрлі — түсті доптар», «Көлеңке», бала қиялын дамытуға арналған «Гүл», «Алып бер», «Аяз Атаның үйі» ойындарын ойнатуға болады.

Ерекше дидактикалық сабақтар мектепке дейінгі балаларға ұнайды. Олар баладан терең білімді, күшті ақылды талап етпейді. Жұмыстың мұндай әдістеріне ұяшық бойынша графикалық диктанттар да жатады. Ол тілді дамытуға арналған жаттығулардың бірі. Бұл ойын барысында бала қағаз бетіне сызық, диагональді кескіндер салу арқалы сурет шығады. Мұны істеу қиын емес. Тек педагогты мұқият тыңдау керек, қарындашпен солға, оңға, жоғары немесе төмен сызықтарды жүргізу керек. Моториканы дамыта отырып, бала санауды, кеңістікте бағдарлауды, өзін бағалауды және басқалардың жетістіктеріне қуануды үйренеді.

Балалардың сөйлеу тілін қалыптастыруда ұсақ моториканы дамытудың пайдасы зор. Ұсақ моториканың дамуы сөйлеудің дамуына, саусақтардың ептілігіне шешуші әсер етеді, мидың сөйлеу аймағын ынталандырады.

«Саусақ ойындары» — бұл саусақтардың көмегімен қандай да бір рифмды әңгімелер мен ертегілердің қойылымы. Көптеген ойындар екі қолдың да қатысуын талап етеді, бұл балаларға «оңға», «солға», «жоғары», «төмен» және т. б. ұғымдарға бағдарлауға мүмкіндік береді. Саусақпен ойындар жағымды эмоционалдық фон жасайды, ересектерге еліктеуді дамытады, сөйлеудің мағынасын түсінуге үйретеді, баланың сөйлеу белсенділігін арттырады. Егер бала жаттығуларды орындай отырып, қысқа өлең жолдарымен сүйемелденсе, онда оның сөзі анық, ырғақты, жарқын болады. Бала өзінің назарын шоғырландырып, оны дұрыс бөлуге үйренеді. Жады дамиды, өйткені ол қолдың белгілі бір ережелерін және қозғалыс реттілігін, есте сақтауды үйренеді.

Ойында мектепке дейінгі балалар өте дербес, өнімді және белсенді болады. Олардың танымдық іс-әрекетінің дамымауы бағдарламалық материалды меңгеруде көрінеді. Осы санаттағы балаларда бейберекет және қызметтің ұйымдастырылмаған болуы, асығыс және мінез-құлықтың теңсіздігі, сондай-ақ жауапкершілік сезімінің болмауы байқалады. Оларда эмоционалдық-еріктік саланың жетілмегендігі, ерік-жігердің әлсіздігі, жеке психикалық функциялардың жеткіліксіздігі, соның салдарынан еңбекке қабілеттіліктің төмендеуі байқалады. ПДТ бар балаларда танымдық қызығушылық жеткіліксіз болғандықтан, жады мен зейіннің бұзылуы пайда болады, сенсорлық ақпаратты қабылдау және өңдеу жылдамдығы баяулайды. Сөйлеудің бұзылуы фонетикалық-фонематикалық және лексикалық-грамматикалық жақтарын дамытуда артта қалуда байқалады. Мұндай балаларда құрдастарымен қарым-қатынас жасау қажеттілігінің төмендігі байқалады, бұл ретте олар ересектермен жемісті ынтымақтастыққа қабілетті және педагогтың көмегін оңай қабылдайды.

Баланың дамуына арналған ойын түрлері:

- қимыл-қозғалыс ойындары,
- рөлдік ойындар,
- үстел ойындары,
- дидактикалық ойындар,

Бала үшін қозғалмалы ойындардың маңызы. Қозғалмалы ойындар баланың өміріне өте ерте кіреді. Өсіп келе жатқан организм белсенді қозғалысты қажет етеді. Барлық балалар доппен, секіргішпен, ойынға бейімделе алатын кез келген заттармен ойнауды жақсы көреді. Барлық қозғалмалы ойындар баланың физикалық денсаулығын да, оның зияткерлік қабілеттерін де дамытады.

Бала үшін рөлдік ойындардың маңызы. Рөлдік ойындар, баланы қоғамдағы өмірге дайындау үшін тамаша жаттығу залы болып табылады. Әр ойында, бала бір немесе басқа ойын қатысушыларымен бірге ойнайтынына қарамастан, ол белгілі бір рөл атқарады. Ойын барысында бала өзіне белгілі бір рөл алады және осы кейіпкерге тән әрекеттерді жүзеге асыра отырып, ойын кейіпкерінің іс-әрекетін орындайды.

Үстел ойындары балалардың ойлау дағдысын, есте сақтау дағдыларын дамытады, бөлісуге, ойнатуға үйретеді, ілтипатты, логикалық және бейнелі ойлауды дамытады, басқа ойыншылармен қарым-қатынас жасауға, ережелерге бағынуға үйретеді.

Дидактикалық ойындар-балаларды оқыту және тәрбиелеу мақсатында педагогикамен арнайы құрылған ережелермен ойындардың бір түрі. Олар балаларды оқытудың нақты міндеттерін шешуге бағытталған, бірақ сонымен бірге ойын әрекетінің тәрбиелік және дамытушылық әсері көрінеді.

Баланың сөйлеу тілін қалыптастыруда ойын өте маңызды орынға ие. Мектеп жасына дейінгі балалардың сөйлеу тілін қалыптастыруда оқу түрін ойын арқылы өткізу балаларға өте қызықты және іш пыстырмайды. Балаға көрнекі құралдармен, суреттермен өткен сабақ әрқашан қызықты болады және баланың зейінін қалыптастырады. Ойын арқылы бала адамдармен еркін қарым-қатынас жасауды, өзіне деген сенімділігін, сөздік қорын байыта алады.

ПЕДАГОГИКА ҒЫЛЫМЫНДА ТӘРБИЕ МЕН ОҚЫТУДЫҢ МАҚСАТЫ МЕН МІНДЕТТЕРІ

Бегимбетов Думан Болатович

Алматы қаласы

Қазақ Ұлттық Қыздар Педагогикалық Университеті КеАҚ құрамындағы кәсіби білім беру колледжі

Педагогика пәні оқытушысы

Мақсат адам санасының белсенді жағын білдіре отырып, объективті заңдарға, қоршаған ортаның және субъективтінің нақты мүмкіндіктеріне сай келуі керек, сонда ғана адамдардың нысаналы қызметінде азаттық пен қажеттілік арасындағы диалектикалық қарым-қатынас көрініс табады. Мақсат шындықты жүзеге асыру үшін қажет белгілі құралдармен бірлесе іс-қимыл жасағанда ғана оны өзгерте алатын күшке айналады. Мақсат келешектегі, таяудағы тікелей, жалпылама, жеке, аралық және түпкі мақсаттарға бөлінеді.

Орыстың ұлы сыншысы В.Г. Белинский «Адамды табиғат жаратқанымен, оны өсіріп, тәрбиелейтін қоғам», -деп өте орынды айтқан. Педагогика ғылымында тәрбие мен оқытудың мақсаты және міндеттерін қарастырғанда оны әрқашанда қоғаммен бірлікте, қоғамдық құбылыс ретінде, қоғамның талаптарымен байланысты қарастырады. Тәрбие мен оқыту қоғамдық категория ретінде оның талаптарын объективті түрде білдіреді. Яғни, «тәрбиесіз қоғам, қоғамсыз тәрбие өмір сүрмейді»- деген қағидаға сүйенсек, онда тәрбиенің мақсаты қоғамның мақсатымен бірлікте болады. Сондықтан да қоғамдағы тәрбиенің қызметі қоғамның мақсатын, талап-тілектерін іс жүзіне асыру болып табылады. Бұл талаптар әр кезде қоғамдағы өндіргіш күштер мен өндірістік қатынастардың даму дәрежесімен байланысты анықталады. Олай болса «Тәрбиедегі мақсат адамды, һәм сол адамның ұлтын, асса барлық адамзат дүниесін бақытты қылу. Ұлт мүшесі әрбір адам бақытты болса, ұлты бақытты. Адамзат дүниесінің мүшесі әрбір ұлт бақытты болса, адамзат дүниесі бақытты. «Тәрбиедегі мақсат-адам деген атты құр жала қылып жапсырмай, шын мағынасымен адам қылып шығару.»

Қоғамның материалдық негізі мен идеологиясының өсуі әртүрлі қоғамдық-экономикалық формацияның алмасуына ықпал етеді. Ол өз алдына тәрбие мен оқытудың мақсат-міндеттерін, оның мазмұны және әдістерінің өзгеруіне де себепші болады. Бізге мәлім, ерте замандағы педагогтар әрекетінде тәрбиенің мақсат-міндеттерін белгілеуде ортақ пікір болмаған. Ол негізінде 2 бағытта өрбіген.

1. Прогрессивтік идея-жалпыға бірдей білім бере отыра жеке басты жан-жақты, үйлесімді дамыту.

2. Реакциялық идея-үстем таптың мүддесін көздеп, дін мен идеалистік философияның теорияларын уағыздады.

Бүгінгі таңда қоғамның жаңы сатыға, жаңа сапалық жағдайға көтерілуі еліміздің әлеуметтік-экономикалық саласында жаңа міндеттерді, жаңа талаптарды шешуді жүктеп отыр. Егерде қоғамның әлеуметтік саласында қайта құру міндеті жүктелсе, яғни, ол жалпы орта білім және тәрбие беретін мекемелер алдына жаңа сатыдағы сапа жағынан жаңа міндеттерді шешудің объективтік қажеттілігі туындағанын көрсетеді.

«Педагогика ғылымы тәрбиенің мақсатын жеке адамды жан-жақты дамыту, әділетті қоғамды өз қолымен құратын және оны қорғай алатын азамат етіп тәрбиелеу деп қарастырылады. Тұлғаны жан-жақты жетілдіріп, дамыту ұғымы-оқу мен жастардың практикалық еңбегінің тікелей байланысы, дененің және ақыл-ой дамуының біртұтастығы»

Жеке тұлғаны жан-жақты дамыту идеясы ертедегі Грек мемлекетінде пайда болып, өткен дәуірдегі алдыңғы қатарлы прогресшіл ойшылдары терең толғантқан. Педагогикалық және философиялық еңбектерден «жан-жақты дамыту» идеясы туралы көзқарастар қайта өрлеу дәуірінен бастау алған /XV-XVIғғ/. Олардың

негізінде дене және рухани сұлулықтың үйлесімді дамуы, жетуі-тек адамдардың өнермен, гимнастикамен айналысуы.

Тәрбие әдістері - тәрбие процесінің маңызды әрі өте күрделі құрамдас бөлігі. Себебі, тәрбиенің мақсат пен міндеттеріне сай оның мазмұны тек әдістерді қолдану барысында жүзеге асады. Тәрбие әдістерінің көздейтін мақсаты-тұлғаның адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру, соның негізінде олардың әрекеттерін ұйымдастыру.

А.С Макаренко тәрбие әдістерін психологиялық тұрғыдан оны баланың жеке басына жанасудың, ықпал етудің құралы ретінде қарастырса, В.А Сластенин, Ю.К Бабанскийдің педагогикалық еңбектерінде оны тәрбиешілер мен тәрбиеленушілердің іс-әрекеттерінің өзара байланыс тәсілдері деп сипаттайды. Т.А Ильинаның «Педагогика» атты оқулығында тәрбие әдістеріне анықтама тәрбиешінің оқушылардың бойына социалистік көзқарасты және мінез-құлық әдістері мен дағдыларын қалыптастыру мақсатында олардың санасы мен ерік күшіне ықпал ету тәсілдерінің жиынтығы ретінде тұжырымдалған.

Т.Е Конниковтың анықтамасы бойынша тәрбие әдістері-бұл педагогикалық жұмыстың тәсілдері мен жолдары арқылы тәрбие мақсатына жету деп қорытындылайды.

- жеке басқа ықпал ету құралы.

- тәрбиешілер мен тәрбиеленушілердің іс-әрекетінің өзара байланыс тәсілдері.

- тәрбиенің мақсатына сай оқушылардың санасы мен ерік-күшіне ықпал ету тәсілдерінің жиынтығы.

- тәрбие мақсатына жету жолдары ретінде қарастырылғанын байқаймыз.

Тәрбие тәсілі тәрбие әдісіне тәуелді бола тұрып, оның әрекетін, тәрбиелік мәнін анықтайды.

Тәрбие ықпалының нәтижелі болуы тәрбие құралдарын дұрыс қолдану, таңдай білуге де байланысты. Тәрбие әдістерінің құралдарына көрнекі және техникалық құралдары, бейне суреттер, таспа табақтары, сызба жұмыстары, әдебиеттерді жатқызуға болады.

Әңгімеде-тақырыптың мақсаты айқын белгіленуі, мазмұны нақты фактілермен дәлелденуі, оқушылардың жас ерекшелігін ескеріп, қарапайым тілмен нақтылы өмірге қатысты мәселелер қозғалуы қажет. Әдістің бұл түрі көбінесе бастауыш сынып оқушыларына және жеткіншек жастағы балалармен жүргізіледі.

Әңгімелесу - сынып ұжымының өмірі мен оқушылардың мүддесіне сай тақырыптарды талдау, оған олардың белсене араласуын, қойылған мәселеге сын көзбен қарап, нақтылы қорытындылар жасау қажеттігінен туындайды.

Әңгімелесуді қолдану барысында тәрбиешілер тарапынан көңіл бөлетін жағдайлар

- әңгіме тақырыбы қызықты, әрі проблемалық сипатта болуы

- оқушылардың қойылған мәселені талқылауға белсене қатысуы

- нақтылы қорытындылар жасауы

- көңіл-күйі көтеріңкі болуына жағдай жасау

- өзара түсінушіліктің болуы

- ойлары мен жауаптарына зейін қойып, дұрыс баға беру

- белсенді қатысқандарды және дұрыс жауаптарын мадақтап отыру

- кемшіліктері болса, әдепмен түзету.

Пікірталасты-ұйымдастыру әрі құрылымы жағынан өте күрделі болып келеді. Тәрбиенің басқа әдістерінен ерекшелігі оқушылардың жай тыңдаушылар қатарында емес, керісінше қаралып отырған мәселеге олардың белсене қатысуы жағдайында ұйымдастырылуы оған ұжым болып пікір алмасуы, дербес ойлай білуге дағдылануы. Соның негізінде оларды сөйлей білуге, өз ойларын еркін жеткізіп, дәлелдей білуге, жолдастарының пікіріне сын көзбен қарай білуге үйретеді. Пікірталасты ұйымдастыру барысында оқушылардың дүниетанымы кеңейіп, сенімдері артады, өмірлік көзқарастары шындалады.

«Ереже ұсынғанша-өнеге ұсын» демекші сендіру әдістерін қолданғанда балаға шектен тыс мораль айтудан аулақ болған жөн. Оның санасы мен мінез-құлқын қалыптастыруда қоршаған ортаның ықпалы зор.

Бұл орайда өнегенің жеке бастың үлгісі негізінде тәрбиелеудің маңызы ерекше. Бұлар өзін қоршаған ортадағы үлкендерге, жолдастарына, ұлы адамдарға, батырларға, өнер-мәдениет адамдарына ұқсауға еліктейді.

Сендіру тәсілі ретінде үлгінің тәрбиелік мәні балалардың мінез-құлқындағы жақсылыққа еліктеушілік, бейімдеушілік қасиеттерін дұрыс баулу, үлгі бола алатын адамдармен қарым-қатынасты көбірек орнату. Тәрбие әдістерінің бұл түрлері кейбір жағдайда тәрбие жұмысын ұйымдастыру формалары ретінде де қарастырылады. Біз бұдан олардың арасындағы кейбір алшақтықтар туралы пікірдің жоқтығын байқаймыз. Әдістер-белгілі бір тәрбие міндеттерін әдістемелік тұрғыдан шешуді көздесе, тәрбие формаларын қолдану-оқушылардың ұжымдық немесе жеке-дара әрекеттерін ұйымдастыруды жүзеге асырады. Тәрбиенің сендіру әдістері-тәрбиеленушілердің санасы мен мінез-құлқын қалыптастыруда, өзара байланыста тәрбие процесінің аса маңызды міндеттерін жүзеге асыруды қамтамасыз етеді.

Тәрбие процесі баланы пайдалы іс-әрекетті орындауға, жеке басының адамгершілік қасиеттерін қалыптастыру тәсілдерін меңгеруге үйретуден басталады.

Үйрету-тапсырма беру оны орындауға жаттықтырудың негізінде атқарылады. Үйрету-қоғам нормалары мен ережелерін орындауға баулу. Бұл «мақсатты процесс»

Жаттығу - үйретудің алдына қойылған мақсатты жоспарлы түрде, әртүрлі әрекет барысында жүзеге асыру. Жаттығу барысында «дағды» қалыптасады. Үйрету мен дағды қалыптастыруда тәрбиешілердің мақсатты көздеген ықпалы жүзеге асады, бірақ оның нәтижесі әрдайым ойдағыдай бола бермейді.

Үйрету - нақтылы өмір құбылыстарын ескере отырып, тәрбиешілік жағдайлар туғызып, оқушыларды арнайы соған жаттықтыру. Педагогиканың құралы- тәрбиелеушілік жағдайларға бағытталған әртүрлі мазмұндағы ойындар. Ойын арқылы жүргізілетін тәрбиелеушілік жағдайлар оқушыларда педагогикалық тұрғыдан қажетті іскерлік пен дағды қалыптастырып, жағымды мінез-құлық ережелерін бойларына сіңіруіне көмектеседі.

- Мінез құлық пен іс-әрекетті ынталандыру немесе мадақтау және жазалау әдістерінің маңызы тәрбиелеу шараларының сапасы мен тиімділігін арттырады, оларға баға беруде, бала мінезіндегі жақсы қылықты көтермелеп теріс қылықтарын тезеуді көздейді. Тәрбие әдістерінің ішінде бұл әдістің түрі ықпалды әр нәтижелі болып келеді.

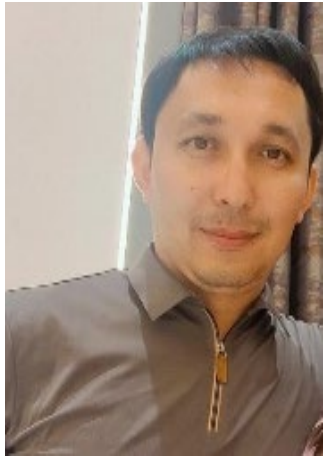
Мадақтау әдісінің амал-тәсілдері алуан түрлі болып келеді «алғыс айту, марапаттау т.с.с») Мадақтаудың ерекшелігі бала өз мінез-құлқына дұрыс баға беріп, оны одан әрі дамытып, дұрыстағанына сенімділігі артуы. Керісінше болған жағдайда, оның жауапкершілігі төмендеп, менмендігі күшейіп, жағымды істерін жалғастыруға теріс ықпал етеді. Сондықтан тәрбиешілерден бұл әдісті қолдану барысында ірбір баланың өзіне тән жеке қасиеттерін терең анықтауды қажет етеді.

Жазалау – балаға қоғамдық мінез-құлық нормалары мен оқушыларға арналған ережелерді мүлтіксіз орындауға сай «талап қою, ескертпе жасау, сөгіс беру» оқушы тәртібін бағалауда «төмен баға қою, ұжым алдына шығару, қабырға газеттеріне шығару» тәсілдерінің жиынтығы құрайды.

Жазалаудың ерекшелігі- жазаны қолдануда әділетсіздікке жол бермеу, кек алу, баланың жеке басының адамгершілік қасиетін төмендету, намысын қорлау секілді жат қылықтарды болдырмау қажет. Керісінше, тәрбиешілер тарапынан оның жақсы қасиеттеріне сүйеніп, әдептілік сақталса, тәрбиелік ықпалдың нәтижесі табысты болмақ.

Ынталандыру - әдістерінің ішінде маңызды орын алатын әдіске-жарыс жатады. Жарыстың мәні артта қалған оқушыларды алға тарту, олардың әртүрлі жағымды әрекеттерін көтермелеуді қамтамасыз ету. Жарыс тәрбиешілерге әрбір баланың мүмкіндігін дұрыс байқауға және бағалауға көмектеседі. Болашақты дұрыс болжауға, соған орай жоспар құруға кепілдік береді, баланың мінез-құлқы мен күш-жігерін нәтижелі тәрбиелеуге ықпал етеді.

ЖАСАНДЫ ИНТЕЛЕКТІНІҢ ПАЙДАСЫ МЕН ЗИЯНЫ

Әлмахан Бағлан Қошқарұлы
Шымкент қаласы
№142 жалпы орта білім беретін мектебі КММ
Информатика пәні мұғалімі

Қазіргі заманда білім әр халықтың, әрбір жеке тұлғаның болашағын айқындайтын негізгі факторлардың біріне айналды. Білімнің жоғары деңгейін ұстап тұру – әрбір қоғамның өзінің ғылыми-техникалық прогресін, экономикалық дамуын және азаматтардың әл-ауқатын қамтамасыз етуге ұмтыла отырып, алдына қоятын міндеті. Осы тұрғыда заманауи технологияларды, атап айтқанда жасанды интеллектті (ЖИ) пайдалану білім беру үдерісін өзгертуде басты рөл атқара бастады.

Жасанды интеллект – адамның интеллектуалдық қабілетін талап ететін тапсырмаларды орындауға қабілетті компьютерлік жүйелерді құрумен айналысатын информатика саласы. Соңғы онжылдықтарда ЖИ медицина мен өндірістен көлік пен ойын-сауыққа дейін адам өмірінің көптеген салаларына мықтап енді. Бірақ жасанды интеллект қолданудың ең перспективалы және маңызды бағыттарының бірі білім беру болып табылады.

Бұл мақаланың мақсаты – жасанды интеллект мектептердегі оқу процесін қалай жақсартатынын қарастыру. Біз ЖИ білім беру тәжірибесіне оң өзгерістер енгізетін әртүрлі әдістерді талдаймыз және осы дамумен байланысты ықтимал артықшылықтарды, қиындықтарды және этикалық мәселелерді талқылаймыз. Мектептерде ЖИ-ді сәтті енгізу мысалдарын пайдалана отырып, біз технологияның оқу жолын қалай өзгертетінін және оқушыларға жаңа биіктерге жетуге көмектесетінін көрсетеміз.

Мектептерде жасанды интеллектті қолдану мұғалімдер үшін оңтайлы шешім болып келеді. Өйткені ЖИ мұғалімнің жұмысын жеңілдетеді. Сабақ жоспарын құрудан бастап, кезкелген құжатты өңдеуге дейін.

Оқу үдерістерін автоматтандыру.

Жасанды интеллект мектептердегі оқу үдерісінің әртүрлі аспектілерін автоматтандыруға қалай көмектесетінін егжей-тегжейлі қарастыруға болады. Міне, жасанды интеллект білім беру процестерін автоматтандырудың кейбір нақты жолдары:

1. Оқу материалдарын басқару:

Оқулықтарды, оқу бағдарламаларын және оқу ресурстарын қоса алғанда, оқу материалдарын автоматты түрде жаңартып, қолдайтын мазмұнды басқару жүйелерін жасайды.

Өзгертін стандарттар мен білім беру талаптарын ескере отырып, материалдарды жаңарту және бейімдеу процестерін автоматтандыру.

2. Электрондық тесттер мен бағалаулар:

Тесттер мен тапсырмаларды автоматты түрде жасау және тексеру жүйелерін енгізу.

Қосымша қолдауды қажет ететін оқушыларды жылдам анықтау үшін жасанды интеллект аналитикасын пайдаланып, оқушылардың үлгерімін бақылау және бағалау.

3. Әкімшілік тапсырмаларды басқару:

Тіркеу, сабаққа қатысу мен ресурстарды бақылау және сабақты жоспарлау сияқты әкімшілік тапсырмаларды автоматтандыру.

Оқушылар, педагогикалық ұжым және мектеп қаржысы туралы мәліметтерді есепке алудың тиімді жүйелерін құру.

4. Кері байланысты басқару жүйелері:

Оқушылар мен олардың ата-аналарына үлгерімі мен жетістіктері туралы ақпаратты жылдам алуға мүмкіндік беретін ЖИ-ді қолданатын ата-аналар мен оқушылар үшін кері байланыс жүйесін енгізу.

Оқушылардың үлгерімі мен тәртібі туралы есептерді автоматты түрде жасау.

5. Қабылдау және қабылдау процесін автоматтандыру:

Құжаттарды және сұхбаттарды автоматтандырылған сканерлеуді және талдауды қоса, қабылдау және студенттерді іріктеу процесін жеңілдету үшін ЖИ пайдалану.

Білім беру үдерістерін автоматтандыру мұғалімдер мен әкімшілерге мектеп ресурстарын тиімдірек басқаруға және сапалы білім беруге көңіл бөлуге мүмкіндік береді. Сондай-ақ автоматтандырудың артықшылықтары мен міндеттерін талқылау және оқу процесінде адамдардың өзара әрекетін сақтауға назар аудару маңызды.

Жасанды интеллект виртуалды мұғалімдерді және оқу үдерісін байытатын білім беру қосымшаларын жасауға үлкен көмегін көрсеткенін білеміз. Міне, жасанды интеллекттің жасаған жетістіктері:

1. Виртуалды мұғалімдер:

Виртуалды мұғалімдер студенттермен байланысып, әртүрлі тақырыптар бойынша ақпарат бере алатын чат-боттар, виртуалды кейіпкерлер немесе дауыстық көмекшілер түрінде келеді.

Олар оқушыларға тапсырмаларды орындауға көмектесе алады, қиын ұғымдарды түсіндіре алады және зерттеу бойынша ұсыныстар жасай алады.

2. Білім беру қолданбалары:

Жасанды интеллект көмегімен оқушыларға студенттерге интерактивті тапсырмалар, тесттер, жаттығулар мен ойындарды қамтамасыз ететін білім беру қосымшалары жасалады.

Бұл қолданбалар студенттердің деңгейі мен қажеттіліктеріне бейімделіп, жеке тәжірибені қамтамасыз етеді.

3. Талдау және кері байланыс:

Жасанды интеллектпен жұмыс істейтін білім беру қолданбалары оқушылардың үлгерімін талдап, үлгерім мен жақсартудың ықтимал бағыттары туралы егжей-тегжейлі кері байланыс бере алады.

Бұл оқушыларға өздерінің күшті және әлсіз жақтарын жақсы түсінуге көмектеседі.

4. Білімге қол жеткізу:

Виртуалды мұғалімдер мен білім беру қолданбалары қашықтан оқытуда әсіресе пайдалы болуы мүмкін көптеген білім мен оқу материалдарына қол жеткізуді қамтамасыз етеді.

Оқушылар әр түрлі пәндер мен дағдыларды өз уақытында меңгере алады.

5. Интерактивті оқыту орталары:

Виртуалды мұғалімдер мен білім беру қолданбалары интерактивті оқу орталарын жасайды, бұл білім беруді оқушылар үшін тартымды әрі қызықты етеді.

Олар белсенді қатысуға және білімді іс жүзінде қолдануға ықпал етеді.

Виртуалды мұғалімдерді және ЖИ-ке негізделген білім беру қосымшаларын енгізу оқыту үшін қосымша құралдар мен ресурстарды қамтамасыз ету арқылы дәстүрлі мұғалімдердің рөлін толықтырады. Бұл сонымен қатар студенттерге білім беру тәжірибесін жекелендіруге және өз қажеттіліктеріне сәйкес дағдыларды дамытуға мүмкіндік береді.

Жасанды интеллектті мектептегі білім беруде сәтті қолданудың нақты жағдайлары мен оқиғаларын ұсыну маңызды. Себебі жасанды интеллект кез келген саланы табысқа жеткізе алады. Соның дәлелі келесі мысалда:

1. Khan Academy:

Khan Academy – оқу материалдары мен тапсырмаларды қамтамасыз ету үшін ЖИ-ті қолданатын танымал платформа. Жүйе оқушының деңгейіне бейімделіп, математика, жаратылыстану және басқа да пәндерді оқыту үшін жекелендірілген ұсыныстар береді.

2. Duolingo:

Duolingo – үйрену тәжірибесін пайдаланушының жеке қажеттіліктеріне бейімдеу үшін ЖИ-ті қолданатын тіл үйрену қолданбасы. Жүйе тіл дағдыларын жақсарту үшін әртүрлі жаттығулар мен кері байланыс ұсынады.

3. Carnegie Learning:

Carnegie Learning - жекелендірілген оқу жоспарларын жасау үшін ЖИ пайдаланатын математикалық білім беру бағдарламаларын қамтамасыз етеді. Бұл оқушылардың математикаға деген сенімділігін және дағдыларын дамытуға көмектеседі.

4. Coursera:

Coursera - жетекші университеттер мен институттардың курстарын ұсынатын онлайн оқыту платформасы. Жасанды интеллект тапсырмаларды бағалау және қайта қарау және студенттердің қызығушылықтары мен мақсаттарына сәйкес келетін курстарды ұсыну үшін қолданылады.

5.ScribeSense:

ScribeSense – сабақтар мен дәрістерді автоматты түрде транскрипциялау үшін ЖИ қолданатын қолданба. Бұл мұғалімдер мен оқушыларға оқу материалдарының мәтіндік нұсқаларын оңай алуға және оларды талдауға мүмкіндік береді.

Осы мысалдардың әрқайсысында ЖИ оқытуды жекелендіруде, кері байланысты қамтамасыз етуде және білімге қолжетімділікті жеңілдетуде рөл атқарады. Олар сонымен қатар әртүрлі білім беру сценарийлерінде ЖИ пайдаланудың артықшылықтары мен тиімділігін көрсетеді.

Білім беруде жасанды интеллектті (ЖИ) дамыту мен пайдаланудың қазіргі қиындықтары мен тенденцияларын талқылау бұл технологияның білім беру үдерісіне қалай әсер ететінін және оны жүзеге асыру барысында қандай қиындықтар туындайтынын түсіну үшін маңызды. Міне, осы саладағы кейбір негізгі қиындықтар мен тенденциялар:

Барлығына қол жетімді емес: білім берудегі ЖИ әлеуетіне қарамастан, барлық оқу орындары мен студенттер технологияға бірдей қол жеткізе алмайды. Бұл білім берудегі теңсіздікті нашарлататын цифрлық теңсіздікті тудырады.

Деректер және құпиялылық: Оқушы деректерін жинау және талдау құпиялылық пен деректер қауіпсіздігі мәселелерін тудырады. Оқушылардың деректерін қорғау үшін қатаң стандарттар мен заңдар қажет.

Мұғалімдердің біліктілігін арттыру: Білім беруде ЖИ қолдану мұғалімдерді дайындауды және олардың рөлін қайта қарастыруды талап етеді. Кейбір мұғалімдер жаңа технологиялар мен әдістерді меңгеруде қиындықтарға тап болуы мүмкін.

Тенденциялар:

Дербес оқыту: ЖИ әрбір студенттің қажеттіліктері мен деңгейіне сәйкес келетін жекелендірілген оқу жоспарлары мен материалдарын жасауға мүмкіндік береді.

Оқыту процестерін автоматтандыру: ЖИ мұғалімдерге баға қою сияқты күнделікті тапсырмаларды азайтып, олардың уақытын тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Кері байланыс және бағалау: ЖИ оқушылар мен мұғалімдерге жылдам және егжей-тегжейлі кері байланыс беріп, олардың жұмысын жақсартуға көмектеседі.

Осы қиындықтар мен тенденцияларды талқылау ЖИ білім беруді қалай өзгертетінін және оның пайдасын барынша арттыру және тәуекелдерді азайту үшін қандай шаралар қабылдауға болатынын түсінуге мүмкіндік береді.